

№ 4.

22/53/22

1

Г. Зубенко

Пещера

(г. Рам. Марус)

Наши мисли и привітання,
(З доброго настрою)

Ген. Г.

ІІІ
І. Зубенко.

І

Перемча.

Драматичний нарис.

ІІ

Наші мучарі і мученики.

Вірв ст. гад. 6;
Витук 1.

IV

C

V

Zubenko J.

1) Peremoha

2) Naszi tycari i muczeryki

Verleihstag:

Ich unterwerfe mich den mir
Schaffgotsch'schen Majoratsbibliothek
entliehen:

**Rückgabe-
datum:**

Kostennote:

Beschaffenheit des Leihgegenstandes: .....

Bad Warmbrunn, den .....

Unterschrift und
des Bürgen:

- 12. Хро. Аспрамолен Данис
- 13. Ког. Традруменло Данисфра
- 14. Кожар. Коенусис
- 16. Зоран. Перисе Венусо
- 19. Со. Крелуванло
- 24. Зорачин. Кабязе Ореска
- 25. Хро. Аспрамолен Данис
- 29. Кожар. Коенусис
- 30. Со. Крелуванло
- 31. ~~Хро. Аспрамолен Данис~~
- 32. ?
- 38.

37 И БРЕБРЫК-ЛОЗА В.
 СУМЕЛОИ ШЕБЕЛИИЛИИ
 И Т. ШЕБЕЛИИЛИИ
 КЪУВСУ БЗААКЪ ИИ СРКА
 ЗВЗНУДАЕМО ШО
 ШЕБЕЛИИЛИИ
 КУШОЧИНО И Т. ШЕБЕ
 З ПИИИ ИИИИИ ИИИИИ
 ИИИИИИИИИИИИИИИИИИИ

ВІД АДМІНІСТРАЦІЇ.

З ЦИМ ЧИСЛОМ ВИСИЛАЄМО РОЗРАХУНКОВІ ПЕРЕКАЗИ
ТА ПРОСИМО П. Т. ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИСЛАТИ НИМИ БІЖУЧУ
ПЕРЕДПЛАТУ.

ЗАЗНАЧУЄМО, ЩО ЧЕРГОВІ АРКУШІ СПОМИНІВ ГЕН. А.
КРАВСА „ЗА УКРАЇНСЬКУ СПРАВУ“ ВИСИЛАТИМЕМ ЛИШЕ ТИМ
П. Т. ПЕРЕДПЛАТНИКАМ, ЩО ПОЛАДНАЛИ СПРАВИ СПЛАТИ
ЗАЛЕГЛОЇ ПЕРЕДПЛАТИ І ЗАПЛАТЯТЬ БІЖУЧУ ПЕРЕДПЛАТУ
ЗА ІІ ЧВЕРТЬРІК 1937 Р.

І. Зуденко.

Перемога

Драматичний нарис на 3 дії,
4 відміни.

Всі права автора застережено.

Дієві особи:

Сумний Роман, укр. старшина 26 р., горнявий.

Галина, його дружина, 22 р., шатенка, вродлива.

Марко, друг Романів, укр. старшина, 28 р.

Ольга, 25 р. блондинка.

Затонівкий Іван, 30 р., в цивільному вбранні.

Шульський } Члени т-ва "Просвіта".
Строшко }

Деникинець, старшина.

Колісар.

Агент.

Сестра-зодібниця.

$\frac{1}{2}$ } Старшини.

$\frac{1}{2}$ } Козаки.

$\frac{1}{2}$ } Повстанці

$\frac{1}{2}$ } Червоноармійці.

$\frac{3}{4}$ }

Червоноармійці, старшини.

Діється в одному з губерніальних міст на Україні в часи боротьби за її незалежність.

Друга відміна 2 дії - в таборі інтегрованого війська У. Н. Р.

Дія 1.

Кімната, яка служить за їдальню і світлицю. Посередині - стіл, стільці. Праворуч - канапка. Біля задньої стіни, у лівому кутку - комода. По стінах - майтонки, прибрані рушниками. Двері - праворуч до спални, просто - вихідні, ліворуч - до кухні. Просто - вікно, праворуч від дверей. Літа.

Ява 1.

(Іван сидить на канапі. Роман ходить).

РОМ. Дуже радий... дуже радий... Дякую, що не забув приятель... А ми гастекко згадували тебе... (Зупиняється проти Івана) А куди ти, Іване, так хутко зник із Жернополя? Я як раз напередодні нашого шлюбу! Ми тебе шукали, шукали...

ІВАН (щось пригадує, здригається. Йому ніяково)
Так... справи були... До штабу армії вихли...

ками... Ну, а ти як поживаєш?! Що робиш?!

РОМ. Що роблю?! Служу при війську... Україну
будуємо...

ІВАН. Так, так... Будуєте... А як у вас пере-
бігає політичне життя? Як працюють
партії? Які з них найбільше впливові?!

РОМ. Привітатись, друже, не знаю... Тобі не
відомо: я - поганий політик... Та і родин-
ні справи...

ІВАН. От ж воно і є... Будуємо! А що і як
будуєте - ви й самі не знаєте... Хіба можна
збудувати справжню демократичну державу
такими засобами, яких вживаєте ви?!

РОМ. (ходить) Та які ж засоби?! Б'ємося з ворогами,
з наїздіниками... Що - перше...

ІВАН. Б'єтесь! А за що б'єтесь і з ким б'єтесь -
ви ясно і не розумієте... Ви закопались в
свої родинні справи і дивитесь навколо
байдужим оком... Хіба ви не бачите, що

у вас за стінками - та ж буржуазія,
та ж бюрократія, ті ж кайдани капіта-
лізму?..

ІМ. Чекай, друже, - я не розумію: якої це ти
співаєш?..

Іван. Що ж тут розуміти?.. Ти краще скажи,
чи був ти про боротьбистів?..

ІМ. Щось був...

Іван. Щого не вчить?.. Ти тільки подумай:
як можна економічно відродити Україну?
Свій капітал?.. Нема... Притягти захардонний?
Це ж - відне ярмо... Єдиний вихід - то шлях
комунального господарства... По цьому
шляхові й пішли боротьбисти...

ІМ. Я далеко зайшли?!.. Яка може бути
колуна, коли наш селянин з давніх давен
- господарь, власник?.. Ні, це - не те...
Комунального господарства не може бути...
"Московська колуна?" Так хіба ж це -

8
комунізм... і соціалізм взагалі? Кригав
про владу робітників та селян, — а самі? Зму-
щавтвся з них же... та так, як цареві
Миколі й не снилось!.. А як спаскудили
найкраці революційні гасла!.. Галасують
про право народів на самообвначення — і
путься на Україну, щоб знову придумати
своїм зоботом; вискувати та гнобити,
як це робили 300 років... А ваші бо-
ротівцети, мабуть, ще й допомагати му-
ть!

Зван. От і ти, Романе, забалакав, як в Цен-
тральній Раді... Це ж і є затісний вілий
погляд наших хуторян, які в соціалізмі
розуміють стільки, скільки я в англійській
мові... Господарі!.. Власники!.. Споратку-
дрівні, потім — більші... а потім — може
й „деповелюможний всієї України“?!
І знову — неволь і кайдани?! Ні, такими
шляком не підемо... Такої України
нам не треба...

9
Ілля. А вона взагалі у вас є? Спецшукати
ба здобути собі хату, потім і порядку-
вати... Про те - рехай... Я пофайомлю те
бе з однією панночкою - моїм великим
другом... Вона - справжній Лойд-Джорж,
чудово орієнтується в політиці...

Іва II.

Ілля (входить із спальні, одягнена в ман-
тильку, на шовці-капелюшок) Доброго
здоров'я, пане Іване... (Він стискує її чи-
сує руку). Ну, з на вас така сердита...
така сердита... Кавав, що-вірний друг,
а перед нашими свідом взів та й
утік...

Іван. Товірте, пане Ілліно, з не вижен: об-
ставини...

Ілля. Ну, добре, добре... Не будемо що це зга-
дувати... А ти, Реліцо - гарний: завів
уже сварку...

РОМ. Та ні-ли не сварилось...

ГАЛЛ. Ну, гаві... добре, добре... Ви вибагте, п.
Іване, я на хвилину залишу вас... Але зско-
ро вернусь... ви чекайте на мене... Я не прощаюся.

(Виходить просто)

Іва III.

Іван. А як Галл... (схотлюється) накі залиша
показала... Видно щастливо живе...

РОМ. Що таке щастя - я не знаю... Але з
того часу, як я одружився з Залогкою,
мені так весело і легко працювати...
А працювати, треба... О-о, як треба! Там
ківщина вимагає цього, - і кожний, хто
її кохає, мусить все віддати для
її відродження...

Іван. Це - слова... Ми, мабуть, ясно не ро-
зумієм, що говорим... Все віддати! А
своїм щастям... своєю родиною ми
поступився би?

11.
Ром. В цих потрєди нема... Ти розумієш, Іва
не, ми ж всі свої сили віддаємо громадській
та державній роботі... і я, і Галина... Але вихо
дить якось, що і особисті інтереси вини
кають поруч... І так всемо...

Іван. Ну, це добре... А чам б інтереси роди
ни і держави нішли вєперед? Мої? що?..

Ром. Це-неможливе... Галє-такий добрий
друг і така цїца патріотка... (Стука
ють у двері) Прошу!..

Ава IV.

Мум. (Входить) Доброго ранку, пане Романе...

Ром. А... пане Крїю... Доброго здоров'я!

(Знаєомить) Так Мулюкїн - голова, стовп
нашої "Прєвїднї"... а це - мїй друг - м.
Затонькїн...

Мум. Дуже приємно... дуже приємно...
(Вїтаеться)

Ром. Сїдайте, будь ласка...

Шум. (Сіда). Я до вас, п. Романе, зі справою...

Ми, бачте, закладаємо дитячі садки... Чи не взяли б ви на себе організацію спортивної частини... загальне керування...

Р.О.М. Я - залюбки... Тільки не знаю, чи вистачить у мене часу...

Шум. Ну, ну... не одмовляйтеся... Ми всі мусимо прикласти маленькі зусилля, а з них виінде велике діло... Діти - наше майбутнє... наша Україна... Їх треба виховувати так, щоб вони не погували себе такими некаліченими, як ми...

Р.О.М. Так... Ми - жертва... Нає покалічення московська школа й гакебна московська політика, що прагнула лише до темряви народкової... Вміє „Простіти“ мусить підняти самоєвідомство нашого житого з наптешику народу...

Жван. А ви вірите в своє діло? Ні, панове,

не національні гасла нам треба висловува
ти зараз, а соціалістичні... Треба встановити
такий лад, щоб того ж селянина, робітника
ніхто не висискував... А ваші "Просвіти"
нічого не зроблять користного; навпаки - шкоду...

Р.М. Іване... Ії богу... Іхній ти! Залиши... Ви
не сучкайте його, пане Іврію... Він - щизий
українець, але в когось якісь гудки погледі...

Іва V

Ольга (Кладить) Здоров дув, Воляне... Пане
Іврію...

Р.М. Доброго здоров'я... Це, Ольго - мій друг -
Затонський... А тобі, Іване, рекомендую:
український "Гойд-Імпорт" у спідниці...

Ольга. Романе, не жарти... (до Івана) Доброго
здоров'я...

Іван. Дуже приємно... (Здоровалося. Ольга сі-
дає на канапі) А я оце питаю Романа
про боготвористів, так він і не чув про них...
Питає, що то за звірі...

Ром. Іване!..

Іван. Пробач, я покартував... А до речі, твоя-
ручка, у вас тут є комітет боротьби?..
Може чути?..

Ольга. Так, так... Я сама - член партії.
Тарком міститься на Поштовій, 28, кім-
ната 3.

Іван. Дякую... Ну, Романе, я піду - мені кон-
че треба довідатися про це-що...

Ром. Приходь же...

Іван. Заразд... (Вдає пальто)

Шум. (Тігводийськи) - І мені треба... Так ви,
пане Романе, не відмовляйтесь... Заходьте
до "Провітти", там порадимось...

Ром. Заразд... заразд...

Шум. Всеого кращого...

(Шум. і Іван виходять)

Іва II.

Ольга (До Романа) Що собою уявляє твій дур?..

Іван. Це - бувшии сшафшина... Це за світової війни ми були в одному полку... в Мелітополі стоїли... Він мене і з Галогкою познайомив... А за день до нашого шлюбу кудись зник... Тоді аж тепер з'явився...

Ольга. Так... Виходить - він (підкреслює) вибувачець мого тилого, родинного цаеть... Ха-ха!

Роман. Ольго!

Ольга (іронічно). А сіда ти не так?.. Вірна дружина... худенько... Як голубків пара... Ха-ха-ха!.. Мільки ти надовго це цаеть!!

Іван. Я тебе не розумію...

Ольга. Романе, я... прийшла тебе попередити... в останній раз... Кинь військо... О-о!.. Що може бути!.. Я ніколи собі не прощу!..

Іван. Та в чім річ?.. Що з тобою?..

Ольга. От сідай поруч... з розповідю...
(Роман сідає на канані)

От так... (Іх в ябутьті) Давно колись

в нашому місті жив молоденький хлопчик-студент... Був він палкий... Мріяв про волю народу, про велич духа... Кайдани традицій, гніт міщанської моралі - з його уст виходили брідкими, ошдливими... Він був вогонь, поривання... Була в тій місті дівчина... Вона любила кожне слово хлопця - і кожне слово попадає на певний звук...

ІМ. Не гради старого, Олєво!

Олєва (зідно) мовчи! (Попереднім тоном) Вона запам'яла його вогнем... Палкі слова вона перетворила в життя... Вона без вагання віддала йому свою душу... Настала війна - він зник... Але його образ заповнив серце дівчини... Його слова брели в душі гудовими звуками... Надія, що він повернеться, жила в серці дівчини, вона чекала... І він з'я-

17.
вивес... "патріотом" і... тихим сміянином, вхупи
зі своєю вірною ганушкою... Ха-ха-ха!..

Р.О.М. (Зривається, ходить) Олго, ти хочеш пошехувати
намі відношення? Не розумію, до чого твоя іронія!..

Так... Я - патріот, і гадаю, що кожен україн-
ець мусить бути таким.. Ми пережи-
вали історичний мент.. І коли ми не здобуємо
того, що що роками мріяли найкращі сили на-
шого народу, - на нашому поколінні летати
не вітка гакєвна пидма.. Батьківщина
нао клице, щоб захітити здобутки...

Олго. Та це ж - тільки слова.. Батьківщина! А
хто у вас буде захищати? За ким ви йдете?
Оті ваші партії, що задумалися в своїх ар-
тикулах, як міг турбома соснами?..
Зривається, зивується... переконають один одного... го-
лосяють... А того ж не бачуть, як далеко ві-
дійшли вони зі своїми проголошеннями від
життя... Хіба ж то - творча сила?..

Ром. Партії - не є народ...

Ольга. А ти знаєш, чого хоче народ?...

Ром. Що тут знати? Боротьба з кацапською ^{червоною} навалюю, боротьба з генералом Скоропадським показала...

Ольга. Що? Вона дійсно показала, що з червоною навалюю боролась німці, а з гетьманом... правда, народ... але не за ваші ідеї, а за свої соціальні права... Роме, ти - ідеаліст... Подивися навколо - народ не за вас... Ви йдете по хибному шляху... На вас паде гнів пролетаріата і... буде щось жахливе... А ти під впливом Галики - людини одшестеної в поглядах, затонуєш у болоті буденщини і нічого не бачиш навколо... Вона. Зауважить тебе...

Ром. Ти говориш нечесності!.. Не гіпай Галики... І взагалі я не розумію, яке тобі діло до моєї родини?!

Ольга (супо) Романе, берися до мене!...
Ми будемо вилани, як орли... Мизними
руками ми будемо хватити кайзани
мизансїва... Наше життя буде ра-
рївною казкою... (Хоче обняти).

Том. Ти... нависшена!.. Я не можу тебе
супхати!..

Ольга (Благарюги) Ромцо!.. (Зачомлює
руки) Проклята доле!..

Два VII

Тамб (Владить з пакуночками) А... Супо...
Доїрїдєв... Я дуже рада вас бацити...
(Кладає пакуночки на стї; скидає ман-
тїлку й капєлюшк).

Ольга (шобрише)

Тамб Що з вами?..

Ольга (її низково) Ат... дурниці!.. (тихо виходить)

Два VIII

Тамб (Зобовано) Романе, що у вас тут ви-

йшло? Чому то Ольга така стурбована?

ГОМ. Преварилися, заложко... та не варто
звештати уваги... Не турбуйся, моє любе
галець... (Обіймає) Ти чуєш, як б'ється
моє серце? Мо-же тебе... бездонне
море — калюжа в порівнянню з
глибиною мого кофаника... Скажи
ж і ти мені — ти мене кофатиш? Я
тобі не здався сиціанином? Хіба
у мене дійсно вузький, обмежений сві-
тогляд?.. Хіба любить свій край і свого
радину — то є багато буденщини?..

ГАМД. От-то-то-то!.. Скільки питає од-
разу!.. Я кохаю, і те, і се... (Глибоко,
щиро) Романе, я тобі віддала все своє
життя — тобі не досить?.. Я-годи-
на освічена, і мою свідошу прози-
братися в своїх порухах... Ти для
мене не тільки чоловік; ти — мій

Друг, співромадянин... Рошию, наш же
 земля і наша мрія одна - вільна і
 щаслива Україна - і куточок свого
 особистого щастя... Собі ми збудуємо
 малесенький, малесенький куточок,
 але він буде зігрітий теплою ци-
 фрою кеханів... А всі сили, всі погут-
 тів, всю волю - все життя ми віддалимо
 нашому рідному краю... Не буде такої
 жертви, перед якою ми би зупинилися,
 якої не кинесли би днів воскресних
 нашої України!.. Хіба ж це - міщан-
 ство?! (по хвилі) От і забачкалася:
 треба ж піти приготувати їсти...
 (Візьмє. бере пакунокки; гаєтину їх ховає
 до комоди).

РОМ. Іван каже - „суперечки“!.. Боже, яка
 дивна гармонія!.. „Вільна і щаслива Україна
 - і куточок свого щастя“... Так... треба,

щоб була і вільною і пишною... Щоб
творити своє життя!.. А скірки
праці? Галогко!.. Перед нами - безмеж-
не, неоране поле, яке треба засі-
яти добрим зерном...

Галл і квітами, Ромлю...

Ром. Так, серденько... краса і сила!
Боже, який простір!.. І це ж ми... ми
будемо... будемо, як наші славні пра-
диди... Богдан... Мазепа... тільки щаст-
ливіше!.. Це ми - ті мулязі, з цет-
гли як полине так аж. До неба
стогункий та величкий храм...
храм вільної та пишної України...
І в цій храмі буде кутюрок, де па-
нуватиме щастя... Галогко, певне
ми знайшли цей кутюрок? (обіймає
Галю)

Галл (по хвилі) Скай, Ромлю... Щоб збу-

дубати величній Крам, треба сильних
 здорових мушкетерів... А ти ж своїми мушкетер-
 ами забув про справу матеріальну...
 А до того в нас ще й гість... Треба
 їсти... (Увійшов. Йде до кухні).

Ром. Яка вона гарна! (Вампашеся)

Два IX.

Марко (Входить) Здоров, Романе! Ну, що?
 Гув? Здається, вирушаємо...

Ром. Куди? Чого?..

Мар. Не знаю... Зрозуміло казав, що вже
 наказ є... Кажуть, москалі скупують
 сили... Мабуть, знову підемо до бою...

Ром. Та ні... ками правду - що гув?..

Мар. От тобі й мати! Що ж з жарту-
 вати прийшов, чи що? Ходімо до штабу,
 там довідаємося...

Ром. От прохидта Москва!.. І того
 вони сюди лізуть... Заводили б

у себе колунку, а кав би мирили...
 Шу, ходім... (іде до дверей на кухню, трохи
 відклинає) Галю, я іду до штабу - зараз
 повернусь... (Возгласив)

Два X

ІВАН (Ведить) От я і покинув зі ства-
 вами... А ви... Куди це ви зібратесь?...
 (До Марка) Доброго здоров'я... (Марко
 вклонившись).

РОМАН (Стурбовано) Ти пробач, Іване...
 Є важка справа... Ми скоро прийдемо...
 Там Галю... Пробач, голубе... Махну, ходім...
 (Роман і Марко виходять)

Два XI.

ІВАН. Так... так... „Важка справа“!...
 Знаю, знаю... Червона армія вже готова
 до наступу... Комітети працюють
 добре... Скоро порадимося... Побачимо
 Галю поміти недалеко!... Я покажучу

тобі „чудову гармонію“!.. „Того ти
 зник з Тернополью?!“ Що ж мені було
 робити?... Дивитися, як „вірний друг“
 грабує найдорожчі скарби?! Душу
 вбив, серце вурвав... О, Галю, Галю!.. Ме-
 бе привабилм казі орі... розні вуса!..
 О-о!.. Ти не знаєш, що може робити
 ти могутні воли!.. А тобі, вожо-
 те мій, я віддвчу... Ти прокленеш
 день і гдину, коли вхрав у мене
 моє щастя!.. О-о!.. Помститися...
 мотом помститися!..

Глава XII.

Галю (входить з кучми) ?!?. Пан
 Іван... А Роман побіг до штабу...
 Скоро прийде... Сідайте...

Іван (сідає) дякую...

Галю Де ви цей час перебували?..

Іван. Вжеди був, пані Галю... Дамі
 свої шукав...

Галл. Знайшли?

Іван. Як вам сказати?... Був я кін-
ка разів на крок від високіх посад-
почував себе незадоволеним і... відрадив..
Громадська праця спочатку захоплю-
вала мене, але я швидко програв..
Важко знайти мені певний шлях..

Галл. Чому важко?... У нас, здається, у
всіх повинен бути один шлях — ми
мусимо всіє сили прикласти..
ми повинні відбудувати батьківщину..

Іван. Втім то й річ, що наша відбу-
дова — зовсім не те, що треба... Порши,
здається, нові, а зміст...

Галл. Та якого ж вам змісту?... Народ
сам знає, що йому краше... Установчі
Збори вирішать...

Іван. Народ?! Народ-горба... горба... А наш
— в додаток ще й мезуха, забита горба...

Послухайте, що кажуть селяне - інші й
 про Миколу-Батюшку згадують... Самі
 не знають, чого хочуть... Ні, нараз спроби
 треба виконати, виконати в ній
 громадське поручення... Використати останки
 його рабської психології... Призвечити
 йому високе розуміння себе, яко лю-
 дей... Зрівняти класи, знищити тра-
 діції... От тоді й нехай вирішить свою
 долю... А до того часу його треба
 вести, вести по новому шляху... От
 хоч би по тому, що пішло Мокішчина.
 Там. Ні... ні... Це - неправда... Це - страш-
 ний нахил на наш люд... „Забитий...
 нерухолий... темний“... Вибачте, пане
 Іване... Він дійсно дуже погано під-
 давався чужому впливу; і дуже погано
 приймав „високу“ московську куль-
 туру й мову... Але це - не Забитість,

не тишність... Це - прикмети стаються
 в мові нашої культури та високої
 напруги національного духу... Йому
 нищили вали чуже, примушували, вби-
 вали в когось... А він пурався і творив
 своє... І мова, і пісня, і мистецтво, і
 звичаї, і вдача!.. Про що це свідчить?...
 А неухомність ви багате в тому, що
 наш народ не так швидко кинувся на
 ті ваші „нові шляхи“? Тут скорше
 видно природний розум, обережність...
 „Нові шляхи“?! Це ви так називаєте
 оту руйну, те загальне нищення куль-
 турни, те могожерство, те змушання
 над свободою?! Зруйнували, знищили
 себе - своє господарство, шляхи, куль-
 турні цінності; убили все живе...
 А тепер і на нас чигають... Ні, ні...
 Я не згодна з вами... Та досить

вже про подвигу... А то я ще поважаю
єш з вами...

Іван. (Весь час лодувався з неї) Ага ні...
це ж не сварка...

Тамі. От ви про себе краще розкажіть...
Надобно суди пшифам?..

Іван. Подару, як підуть справи...

Тамі. Які справи? Це - не так мниць?..

Іван. Ріжні... і громадські і (тихо) особисті...

Тамі. Це цікаво!.. А я вже думала, що
ви тільки шлюбів якихсь шукаєте...
Як весело і радісно, п. Іване, працювати
і на громадському полі, коли поруч
з цим бачити, що і особисте життя
складається щастливо... Надто, коли
поручати, що є рідна душа... Вушим
тільки одна душа, а здається, що
за тобою сила, яка все переможе...
Іван так... так... Велике слово - рідна душа...

От і я шукаю рідну душу...

Галля. І що ж?

Іван. Знайшов... тільки тепер вона ще
тамі стала від мене...

Галля. Чому?

Іван. Балацко розказувати...

Два XIII.

(Входить Роман.)

Галля. От і Роман... Ромаше, чому то
ви так несподівано побігли до штабу?
Може суржові прихрости?..

Ром. Справи... справи, Галюшко...

Галля. От ці "справи, справи"... Ну, ще-
ба ніти подивитися на кухню... За-
раз обідати будемо... (Виходить.)

Два XIV

Іван. Ну, що робити?..

Ром. Пораю, друже... Знову неспокійно...

Ів. Дв. А саме?..

Ром. Москвини наступають на Київ...

Іван. Підете?!

Ром. Так... вже наказ Є: через годину вирушаємо...

Іван. І як ти поручаєш себе? Звугайно, добре - бо це відповідає твоїй теорії самопожертви...

Ром. Не жартуй... Бо всі ви, що говорите багато гарних слів, якогось легковажно живитеся на чуже охотом... Я не скажу, щоб мені було приємно підставляти голову під тогарискі кулі, але з до вікця виконаю свій обов'язок...

Іван. Пробар, пробар... Я не хотів зробити тобі неприємності...

Ром. Ми от краце... може замислишся тут... на випадок того... допоможеш Галині...

Іван (підхреслює) О, замочки!..

Ром. Дякую... Надіюся на тебе...

Чва XV

Тамар (входить, застеляє стіл, сідає за посуд) Ромцю, підемо до театру? Сьогодні йде "Казка старого млина"... Лушчюка грає... Я закохана в неї... А ви, п. Іване, ще не були в нашому театрі? У нас чудова труппа...

Іван. Ще не був... З приємністю піду з вами... (Дивиться на Романа)

Тамар. Ви не можете уявити, як Лушчюка грає... Мені так шкода бідої "Казки"... Яке в неї було свіже й глибоке кохання... Ромцю, ти не будеш дружиною Ватнером? Не кинеш свої "казочки"?

Ром. Кину, кину... виме скоро...

Тамар Ну, дивись — я не кинусь у вир... А на тобі он як полизув...

Ром. Годи, годи... я поскартував...
 Иван Ну, я піду, Романе... Вибачте, п.
 Замислю, що не можу залишитися на
 обід: дуже негайні справи...

Тамі. Знову тікаєте? Ну друз'ю!

Іван. Я постараюся заспокоїти на
 ваше довірення... А тепер до побачення.
 Ну, Романе, бачаю тобі всього краюго,
 Хай тебе твій Бог оберігає від лиха...

(На бік) Рибка сама пливе у сітку...
 О-о!... Я охороню!... (До всіх) Всього
 краюго... (Вдзяється виходить)

Два ХІ.

Тамі Романе, що означає ця уперед-
 стість Івана? Чого він не залишився
 обідати? Що він від'їздить?..

Ром. Ні, це на нас знову насувається хмара.

Тамі. Яка?

Ром. (Варгашев) Ех, мушу сказати правду...

Москалі знову сунуть на Київ... Ми
вирухатемо на фронт...

Тамі. Так швидко?..

Ром. Так треба, Залю...

Тамі та ні... ти мартуєш...

(Чути тихо спів козаків: „Гей, ну, хлопці,
до діля“, який з перервами підключається
до кінця дії. При виході з кону Романа
і Марка стає волосним)...)

Тамі. (Кидаячись на шию Романові,
плаче) Романо, не йди!.. Ти не пі-
деш... Ти все відвоював своє... Хай
друзі йдуть в бій... Ти залишишся тут..

Ром. Годи, годі, Залючко, - треба...

Тамі. Я не пущу... ти не підеш...

Ром. Ти хочеш, щоб я на твоїх пальцях ми-
тиками?.. О, Залю!.. Невже те то були
мікешні слова, коли ми казали,
що все віддало рідному краю?.. При-

хадить час показати на Дні, що ми ко-
хали його і готові за нього віддати
життя!.. Знаєш, добродію держави, як
і персональне життя, треба вибороть.
Воно дається лише через страждання і
кров... О, воле, воле!.. З глибоки безодні
маревом сивітим ти славним пра-
дідам ввидалась нашим... манна їя,
як казка гарівна; як пісня янголів
в душі брєніла... Дідівські кров,
страждання кличуть нас... туди... туди!
Там кров... але... там воля України!
Там ти... ти не любиш мене...

Ром. (зжале обіймає. Вкєстємі) Не-
хай цей поцілунок відповість тобі...
В кого вкладаю я усмішку ранку,
коли іскристий перший промінь цілує
густою росинку... тремтіння відної
козуні, якій у саме серце влинув ми-

Сивий невблаганний... Сріблястий
 сміх струмочка і табунигий міся шум...
 Всею силою першої жаги, нестивиму щиро-
 го кохання нехай у сщце перемле твоє.
 О, Гало!.. (довгий поцілунок) „Не
 любиш“!.. Хіба ж можна не любити
 сонечка денного, небя сирього, степів
 широких?... Хіба можна не любити
 прохолоди срібних хвиль під літню
 спеку... і пламіль вогнища під гас
 морозу?... Хіба можна не любити
 найкращої квітки?... Ми... ти все
 дам і поєш мені... В твоїх очах
 втомився я, як у беродні... Твої
 слова у сщци віддаються, як спів
 жувивилів... Кохана!.. Мила!.. Єдина!..

(Щільне кінська фарба)

Галю. Любиш, будь зі мною!..

Г.О.М. Ні.. ні... Найкраща квітка Укра-

їни повинна тшатися у віснїм
цвітнику, повітрям віснїм духа-
ти і промінє сонця-свободи цілу-
рать...

Гамл. Я з піду з тобою... Я не лишусь
сома!...

Ром. (Заспокоюється) А наше курбелко?
Що ми так старанно і з такою мо-
бово будували?! Ні, не хитай його,
Гамло, і... чекай на мене... Бог дасть-
все буде добре... Ну, допоможки як мені,
Поклади в скриньку, що треба...

(Одягається, ладкає зброю, Гамл укладає
в скриньку білизна то-що. Виходить до
спальні, повертається, зупинив (шевел,
ніби припадуть, що ще покласти і т.д.)

Ром. Галочко, як не виетарить грошей-
продавай пері... Намивемо Іноу... Ма
я думаю, що у нас буде добрий звіт...

Я буду писати тобі... А то-звер-
нешся до Івана - він допоможе...

Лва xvii

Марко (входить) Ну, Романо, хайди -
соти в зборі... Сідаймо на щаст-
ливу дорогу... (Сідають)

Гали (по хвилі) Та ви хоті пообідайте...

Р.О.М. Нема часу, Галого... (Підводиться,
обіймає) Ну, будь щастлива, рідна... Не
сумуй...

Гали. Не ховай, щоб я йшла з тобою...
Нехай буде так... Я буду оберігати на-
ше кудемерко... Але пам'ятай, що
я завжди буду з тобою... з тобою ду-
ють мої думки, моє любов... Відки-
ні я повзучес усімішки й піски, до-
ки не зустріну свого свого кофарець-
ка у величкому хамі волі!... (Цілує)
Іди, милий... Іди, любий... Хай Господь

Мисоредний тебе оберігає... Я буду
вдєв' і вночі молитися за тебе...
(Здіймає з шиї хрестика, вішає
його на шию Романові) Милки...
не забувай мене...

Ром. Дитино моя! Ніба ж можна
тебе забути?!

Марко. Та пухайте його, п. Галино...
От прѣвѣнемо москани, вѣрнемося
лицарями - от тоді й замивемо...
Аодію, Романи...

Ром. (Міцно цілує Галино) До побачення,
Галино... От тобі мій заповіт: зєхай
на мене і не кидай долу... (тихо) Ко-
ли ж довідався, що мене вже немає...
тоді... ти вїльва^(цілує) Аодію... (Зєре
єкшнєку. Хушко висидить)

Марко. Будьте щастливі п. Галино:
(Цілує рїчку) (Набік) Ех, щастливі,

кого так кохають!... (Виходить)
 Два XVIII.

Павл. Ромцо, вернися!.. Оо! Боже,
 що робити!! (Сурмає, хана-
 шевес за одяз, ніби хоче йти за
 Романом. Знесилена падає на
 какалку. Ридат).

Завіса.

Дія 2.

Вісміна 1.

Декорація 1 дії.

Ява 1.

(Гамз сидить біля столу, матає сукню. Ольга сидить на канапі. На Ользі - гарний весільний костюм.)

Гамз. Останнє на продаж... Мишилося саме необхідне... Легко сказати - скільки місяців пройшло - про Романа я нема ні гутки, ні звістки!.. Гідна наша армія! З якою навалюю довелось їй боротися! І хоч би яка допомога!.. Без чужих засобів, без ліків і лікарів - мусила відступити... Що тепер з Романом?.. Були гутки ніби армія в порядку передима Збрур, а про те - які б'ї були!.. Не дай Боже, щоб він попав до рук цих хитраків!.. (Здрігавшись) Не можна чужити, що було в

з ним: старшина, українцев, та ще і пет-
люровцев! Хай його Господь захистить!..

Ольга. Ви помиляєтесь, Галю... Це воєнська армія
— не банда, а порядне, дисципліноване військо.
І посиленнях вони не катують, а тільки
висилають до таборів — до Винниці
та Харкова... І Романові нічого не буде.
От побачите — якого повернеться!..

Галю. Дай Боже!.. Бо тяжко... Як жити?
Що робити?... В кайми піти? Кому те-
пер потрібна наймишка? Звєрати?
Міліція заарештує — бо, бачите, всім
треба працювати: „трудивієс достойн про
пітаніє"... Шукати посади в колісазістах?
Сиржити?... У „них“?!.. Зректис своєї
переконань, своєї „я“?!.. О, ні... ні!..

Ольга. Треба працювати...

Галю. Я в дуже рада, та де ж праці
їстати? Шукано, вже нічого не вийшло.

Ольга. Не будете такою впертою... Вступайте до партійного союзу та вступайте до нашої комуністичної партії... І будете всім забезпечені...

Тамар. Не можу... Це-над мої сили... Це-ж-бу-шу продати...

Ольга. Толосні слова! На віщо ж продавати? Навпаки! Ви ж-українка, патріотка? І коли любите рідний край і нагод-повинні працювати з нами...

Тамар. Рідний край і нагод я люблю, а викласти вашу владу не можу... Вся вона збудована на брехні...

Ольга. Чому на брехні?

Тамар. Невже ж ви не бачите? Перше за все тільки назва - "Україна", а де ви що бачили українське? Декрети всі з Москви... Урядовці всі москалі та наші псевдотні... А з дійсними українцями що зробили?...

Ольга. Так вони - контр-революціонери ...
 Тамі. А-а... Залиште, Олю... А мова
 державна?!.

Ольга. Так ми ж не забороняємо... Багато
 з нас балакають українською мовою ...

Тамі. Це ж заборонили повітряні дижати!
 А знаходою що зробили?.. Робітникам
 дали вільне життя?.. Дійсно - "вільне",
 бо без роботи сидять, голодні...

Ольга. Так ми ж не викні, що навколо
 саботаж... Заводи стали... Селяне си-
 рівців не дають... От хоч би цукроводу!

Тамі. Та ви й так все вже позадушли...
 А їм що дали?.. Карні відділи, пожежні...

Ольга. Так то ж - бандити, повстанці...

Тамі. Ех, Олю, у вас всі бандити, хто
 не хоче мститися з наїздом гужинців...
 А де ваша прославлена свобода? Віль-
 ного слова не можна сказати...

Ольга. Шкада, що ви сьогодні в поганому настрої... А я думала вам допомогти...

Галич. Дякую за таку допомогу...

Ольга. А я все ж таки де-кого попрошу за вас. Чи не звернутися б вам до п. Затонського? Він тепер - голова „пубревки“, він все може зробити...

Галич. Дякую, дякую... Я прийму на увагу...

Ольга. Навіщо вам мушкетери себе? От і з п. Затонський споглядку ще варомив, коли вийшов роекс в партії боротьбистів, а потім рішуче пристав до справжніх комуністів... Ідеї комуні-світа; вона непереможна... ми переконані... Приїжджайте до нас... Подумайте, Галич, гартенко... Я ще зайдю... До побачення... (Виходить).

Два II.

Галич. „Світа ідеї“?! Тоді, яка брехня... яка

Брехня!.. Та ти є у цих декунів будв-яка ідея,
крім насильства, зупинки, забуття?!.. Поширю,
Поширю, який твоякий заповідь ти дав!..
„Гейкай на мене... не кидай кубешка!.. Доки
ж гекати?!.. Боже, як твояко!..

(Вдягавшись. Коже несеєт сукню предавати).

Іва III

(1 та 2 первокоарміїці владієт обороні).

1 черв. Кто тут живють?

Гамв. Я... Чого вам треба?..

2 черв. Так... нігаво... А муж где?..

Гамв. Я вач питаю, що вам треба?..

2 черв. (Ошяда кімнату) Бандит п'ятикрав-
сокай, додико бить... Убог... (На бік) Лахта
будв-толккі пристудяють!..

1 черв. Ми тут помешаєтвєс будєм...
Гамв. Тов-то як?..

1 черв. А так... Має комісар олади
послал - ліквізіровать кімнату...

(Складають рюшниці в куток, шикелі на канакну)

Я тут спатать буду...

2 Черв. А може, баєвка, там (Киває на двері)
С молодіцею? Баба на дрозжках...

Галл. Аке ви маєте право лізти до чужої
кати?! Це ж - насильство, нападештво!..

1 Черв. Та ви, товаришу, не баєвно того... А
то как станем іскать право - погано
будет.. С нами мурге по-любезному!..

Галл. Я скаржитиесь буду; я до комісара піду!..

2 Черв. Ми самі єдем комісари... Ми вот
мурге б, молодіца, самоварчик би нам
поставіла... А по в облаве, значить,
били - наморілісь... Беловар дейскую
своею любілі...

Галл. Боже, що робити?..

1 Черв. Що ж? Подлатайся маленька?..

2 Черв. Так, собою малость... Били, зна-
ють, у адного буржуя... „Я, гріть, беднай

пролетаріат... уритель... Тяжкоправец про-
клятай!.. А как да порло, конечно, дво-
пшетацали - Два золотих колежка есть!..
1 черв. А нам, брат, не повезло... Как тот
раз кедилі - хоть би те што-небудь... По-
пятали вево... Тольки взводнай удной
дурнущки... (тоже ловкай бабец!) кой-
какія везішки подешожили... Уже про-
сила, просила... у ногих валялась... Память,
уіть...

2 черв. Отдал?..

1 черв. Ну, нашол дурака!.. Я, уіть, отдал,
тольки, конечно, кий двохъ ко мне
сама за ними...

2 черв. Что ж приходила?..

1 черв. Не знаю... Да хоть би і пришла-раз
отдаашь? Не такой!.. Вот, обратно,
себе суметь і удовольствиі і пользу
дооставитъ...

49.

2 черв. Що ти, Васюка, мене вогно? Потямлю кр-
торку?!

1 черв. Не хочца... да і денбог кїту...

2 черв. Вот дура!.. А буржуї зарем? (Осьяда кімнат)

1 черв. Рази нето так... Ну, давай... (Зраоть,
випуки: „Себе“, „перевор“ і т.д.)

Два IV

ІВАН (входить) А це хто? Чого ви тут,
товариші? (Бачить Гали) Доброго здоров'я,
п. Галино!..

ГАЛИ Добридень... От втаскалися сюди —
кажуть: жити тут будуть...

ІВАН Ідіть, товариші, звідеи... Скажіть, то-
варишові комісарові, що голова цюбревскому
наказав ціїї квартири не реквизиувати...

Ідіть!.. (Червон. збираються)

1 черв. У-у... буржуї!.. (Виходять)

Два V

ГАЛИ (Схидає шаптівку,
~~розглядається~~, ховає сукню до комоди)
Сердечно дякую, пане Іване... Ви позба-

Вам мене від великої нещасливості ...
Сідайте...

Іван. Немає за що... (Сідає) Я чув, п. Валентин, що ви
в тяжкому становищі? Я вам не зріх мов-
чати? Ви ж знаєте, що я завжди готовий
вам допомогти...

Галд. Великої потреби ще немає... А все ж...
дякую... Ви - вірний друг... бо друзів можна
пізнати тільки при лихій годі...

Іван. Ну, це зовсім дрібниці... Я завжди радий.
От вам ордер - будете одержувати вій-
ськовий пайок... А це - трохи грошей...
(Дає рималу купку).

Галд. Дякую... дякую... О, Боже, скільки гро-
шей! Навіщо мені етикетки! Мені її
десятої долі вистарало б...

Іван. О, я хочу, щоб ви не погували
змішків... (Збільшеним жапаєм). Я хотів
би засипати вас самоцвітами і зо-

лютом! Я хотів би оточити вас блischem і радістю... Я хотів би, щоби з вашми чети не екадила чешішка...

Талія. Що це означає?..

Іван. От ви питали колись, чого я утік із Мелнополя... А ви не помітили ви, п. Талію, того, що з вашми другом в той час коїлося щось надзвичайне...

Талія. Я не розумію...

Іван. От в тім то і річ... Ви так були наповнені своїм щастям, що не помітали того, що робилося навколо...

Талія. Наше Іване, ви не можете сказати, що я байдуже відносилася до вас... Навпаки...

Іван. Є-є!.. Для мене було вже однаково: байдуже чи ні - бо я багав, що ви кохаете.

Талія. Ну, що ж? Ви повинні були радіти тому, що ваш друг щастливий?..

Іван. Радити?! Радити тоді, коли я був

на крок від смерті!.. Галино... Галино!..
 Невже ти не бачиш, що я кохав і кохаю
 тебе, як тільки може кохати людина.
 Я шукав задумтє в боях - не найшов...
 Я кинувся в бурхливе море революції -
 мене переслідував твій образ... Я гу-
 бив людей, я хотів зробитися звірем,
 щоб захищати надлюдське ста-
 нданнє своє - моє аще було пов-
 не коханнє... В ньому увіли твої очі,
 але... з розірваними коліночками...

Галл. Дев того це мова? Ви ж знаєте -
 я дружина другого...

Іван Дружина... сім'я!.. То-Забобони,
 сміттє буржуазно-патріархального ла-
 ду... Галино, людина вірна... вірна
 в своїх погумтєх...

Галл. Але я кохаю Решана!..

Іван Його нема і... не буде... Ви молоді...

Диві все життя повинно бути засі-
яне квітами... Колиш я не був шибким
Диві все... Ну, пожалійте мене!

Галі я нового нічого не скажу...

Іван я... не можу жити без вас... Я живу
всіх засобів...

Галі. Ви загоджуєте?! Я не боюся...

Іван Ви... повинні... бути моєю...

Галі. Ніколи!

Іван Ні, будеш! (Наближається) Я кицув
сильних, що стояли на передній, а сла-
бої жінки не змогу сховати?! Ти...
ти будеш моєю!!! (Хочає її в обійми)
(Врадить Олега)

Іва VI

Олега. Ах! Пробарте! Я не жала! Я
потім зайдю! (Виходить)

Іва VII

Галі (Вишвається) Тем звіден! От

вам вамі брудні гроші!... (Обузує
ногу в ботинка. І ропотіє) Ромаше,
Ромаше!.. Доки я гехати?! (Виходить
до сценки)

Два VIII

Іван. Ми ще пожахаємося, наживно не-
доторкана!... (Підбирає гроші).

Два IX

(Входять комісар, 1, 2, 3, 4 та інші герон.)

Іван. Ви по якій справі, товаришу?..

Ком. Вот ордер река - арештавати Сулику...

Іван. Дайте сюди... (Замислює) Еге... Чи...

Так і треба ходити... Ви от що... Зо-
бите для виду туди... і відправте п.

Сулику до река... Мійки попередити,
щоби з нею там ревно поводити...

І даркайте тут на мене... І зараз
повернує... (Виходить)

Коміс. Слушайте, т. председатель...

Два X.

Ком. Вообще, товарищи, пока эту козючку ...

2 резв. в большом удовлетвлении!

(Тот 2 резв. ринется в комод и т.д.

Визуки: "Тето приходите", "Васька приг!"
(и др.)

Два XI.

Талис (входит) Кто вы?

Ком. Вы - т. Сущина?

Талис (мрачась спокойно) Я...

Ком. Где ваш муж?

Талис Не знаю...

Ком. Он служит в бандах Петлюхи?

Талис (звначило) Не в бандах - а в Украинской
Армії...

Ком. (Ухмыляясь) Так... так... Я кажется,
был старшина, командир?..

Талис. Так... Чого вам треба від мене?

Ком. Успокойтесь, товарищ... не пугайтесь...

ми. Должны сделать маленькіи облик...
 ми злого нікого не зделаем... Продолжай
 те, товарищи...

(Ганз сіла на стілець, відвернулася; ре-
 волютари. обшукують).

Ком. Ага!.. Портрети... один... другий...
 „господа офицери“!.. Нісвма? І это кри-
 водітел... (Складає папери). А теперь,
 т. Сушица, я вас должен арестовать...
 Товарищи каквоіри отведіте арестованную
 в река...

(1 та 2 черв. підходять до Ганзі. Вона пово-
 ки ветає, однартеса, йде. За нею
 1 та 2 черв.)

2 черв. Я так і знає, што она - конкзи-
 ацицінерка!.. А славная молодіжка!

1 черв. Мало... мало обискалі... їх так
 ко ветривні!..

(Видадіють)

Два XII

(Два гербоводни. З рещти финонес в кашоди,
під кашанкою і т.д.)

Ком. Скорее, товарищи, обискивайте —
только тщательнее... Письма, документы,
книги...

Герв. (На бик) Ну жни нам здорово твои
документы!.. Вот беда — ничего несут:
все попутала бурдючка!..

Ком. (до Ч^ш) А вы пойдите еще в ту комнату..
(Иде до спальни)

Герв. (Из спальни) О... Есть!..

Ком. Что там такое? Несите сюда скорее!..
(Герв. выносит срібний рідікуль)

Ком. А ну, дайте сюда... (Буде и гугає
завіровку) «На спомин мой мобій
записки... Роман» Правильно... (Хочає
рідікуль в кишеню) «На спомин»!..

(Входить Иван)

Ява XIII

Іван. (до червоноарми.) Ідіть, товариші... (до комісара) А ви залишітьсє на хвилину...
(Червоноарми. виходять)

Ява XIV

Іван. Ви підете зараз до река і переда-
сте т. Маркову мій наказ: „Накі Сум-
ній показати мати́нний відділ... Зна-
сте? Де допити роблять... Але боюсь
боже торхнут ії... Її тільки показати
і зараз же відпустити... Та цих... „по-
світян“ і повстанців показати обо-
в'язково...“ Та от що: коли на протязі
двох годин від мене вам не буде розко-
рдженсь-ви звітнесє слоди знаву, за-
арештуютьє Сумну і відправите до
мене... до моєї особистої канцелярії...
КОМ. Покимаю... покимаю...

Іван. (ходить) Мах... мах... пригадаю

чудово: її тілвки покажуть роєкові геха-
і... твердицю буде слошлено... Ха-ха-ха!

А товариш Марків вже поетерасивис
показати свій хист... Уміє... У нього
лиця говорять...

КОМ. О-верний кошуніет, т. председатель...

Іван. Але... це морстохо... каліцо це?!

КОМ. Все так деляют, т. председатель...

От такіє упорниє... еті петлировкі...

Іван. Так... так.. треба довести докінця!

(пише) От вам ордер на арешт... Ідїть,
товаришу... та дивітьсья, цюди в тор-
гості все було виконано...

КОМ: Слущаює, тов. председатель...

(Видодитє)

Два XV.

Іван. Теперь мета... (пише) Боже, але
яким морстокии я фробивєз! Мене
не вражають ні мурки ні кров... А дуб

час, коли душа моя вилетіла з честий
 бік, а в серці панувало кохання...
 (Замислюючись) Гало, Гало, що ти зі мною
 зробила?! Ти - мій лютий ворог... Ти
 розбила моє життя, отруїла мою ду-
 шу... Не розділена жага рве на шмат-
 ки моє серце, а ображене кохання
 вимагає помсти... О, я жорстоко
 помщуся!.. Ти будеш молити, бла-
 гати... ти будеш навколмошкати
 просити моєї ласки... О, маді
 я буду задоволений!.. (Навія.) За-
 мислюючись... (Кладує на коліно).

Два XVI

Ольга (входить) О!.. Пан Гван!.. А Гали
 нема?.. (По павзі) Ви пробачте... Я, зда-
 сьвя, мимоволі зробився свідком...

Гван товаришу Ольго, я можу сподіва-
 тись, що це буде між нами. Знахше?
 Ольга. Що?.. Моме-гека?! Ха-ха-ха!.. Зви-

райно, збирайко... Будьте певні... О, в цій
справі я буду вашим вірним поміш-
ком...

Іван. Я вимагаю тільки коректності...

Ольга. Добре, добре... Згода... Ну, а як на-
мі загальні справи?

Іван. Чудово... Ви ж самі бачите, що пар-
тія процвітає... Буржуазія зникає...

Інтелігенція все більше й більше підпа-
дає під наш вплив і скоро цілком
опролетаризується...

Ольга. Але ж це сідрашно... Ви жартуєте...

Іван. Зовсім ні...

Ольга. Ну, а народ?.. Селянство?..

Іван. Прирпатися комуністичні ідеї
поганоюкою прищеплюються в масах...
Та поки є неваможні і куркулі - наше
панування забезпечене... Бо є кого й
на кого цобкувати... Врешті див

Більш упертих є река і... Катівський...
Ольга. А що скаже Європа?!

Іван. Е-е... Європа!.. Вони ще до цього
раєу мріє про російські борги, кон-
цесії і т.д. Звігаймо, ми можемо
вбідити... уловлятися до безкоштовності...
відбувати конфедерації, каради... А
туди гасом підготовхнем і євро-
пейський проєктариат... А там,
у краях Ротшильдів, є де поцупити!..

Ольга. Все це добре... але... у мене є
сущинів... Чи по правді все це?!

Іван. А я вас запитаю: воле хіба
два віки жити?.. Крайце ходієте
до паркому... там їх рас карада... Ні,
спривайте... Ви казали, що будете
моїм помішником - от вам неше
завдання... (Іде і ководи мота) Пе-
редайте цього мота п. Замині і

постарайтесь її перекопати, що для
неї нічого виводу нема... А з вами я
це буду вивіряти...

Ольга Добре... добре...

Іван Ну, будьте здорові, товаришко...

Задаю, що з вашою допомогою успіх
буде повний... Всього кращого... (Виходить)

Іва. XVII

Ольга Ха-ха-ха!.. тов. Затонський пише любовні
листи!.. Чувати, що тут написано!.. І ніжки
коханкярко, і Зіронька, і серденько... Ну,
а коли не тее, то... О, мабуть, це "то"
вже далеко від зірок... Ближче до дійсності...
Одначе яка негарна роль!.. (Підходить до
вікна) Кохав Романа... Задрю Галині,
ревну... Засом несправді її, а бути по-
середницею... О... Гайде їде... Ні... ні... Не
можу... Краше Галину мста. (Кладе
шета на комоді. Виходить за куліси)

Діал. XVIII.

Галив (входить знесилено) Боже! Це
 люди!... Вролетарська культура! Зидхо...
 подмо... Люди звірі не роблять того!...
 Її тільки тіло розривають, а ці!... Душу ви-
 мотують, нерви по ниточці витягають...
 Заєв інквізиції блідніють перед „свіженим“
 20-м віком... „Боротьба з контр-революцією“.
 Боже, мовлять стільки бруду, епіськи
 жорстокости, стільки подлости тайла
 в собі душа московського народу?! (Оши-
 дає кімнату). Який гаршидер!... Це-
 недоторканість мешкань!... (Публікує)
 Дружбас і мене рекає така дощ... Вітмує,
 арешти... Не розумію, дошу тепер відтуплено?
 (Наводить мста) Мст?! Від кого це?
 (Зитас) „Н. Галино, ви на підозрінні в че-
 ка; ви бачили, що вас рекає... Взяту-
 вати можу тільки я, але... за „півну
 ціну“... Про це поговоримо у мене...“

Чекаю на тебе до 5 години... Тільки самі буде-
 ме винні... (Кидат папірець) Аде воно!...
 Невже ти кінець?! Чека!... У-у... кров холоде...
 Ніти?! До кого?! Врятуватимеш?! Купи-
 ти життя зрадою?! Заціодати десть!!!
 О, ні!... ні!... Це гірше смерті!... Ви поминя-
 стесь, прокляті!... Не любили живого духа!
 О, я і сама врятую себе... (Йде до колоди
 бере пляшку). От-лії порятункох!... З
 якого радостю я уцїлу тут, в своїому
 кубочку!... Ромцо, любий!... Твоя Галочка
 вірна тобі... вона не зрадить тебе...
 Я уцїлу... з гостим серцем... з мимим
 шепотом на устах... Ромцо, прости
 твого Галю!... Боже, криїти цїлину душі!...

(Хоче пити. Владислав стурбо-
 ваній Шумський. Завсміхотїв кидат
 пляшку).

Шум. Паки Галю!... Ромцо!... Рятуйте

становище... Допоможіть...

Галл. В чій справа? Чого ви стурбовані?..

Шум. Лихо... Нещастя... Катастрофа!.. П. Залиш
мені жваво... Затонський - ваш друг!..

Галл. ?! ?

Шум. Чекайте, чекайте... Я не хотів обра-
зити вас... Я пам'ятаю... він бував у вас.
О, справа надзвичайно важка!..

Галл. Та в чій річ?..

Шум. (з нагоспашаним запалом) Ви бачите, що
зробили з Україною... Дихати не можна...
Село Саворухинське... О, скоро наша Много-
страдниця обернеться в бурхливий океан...
Підготовляється всенародне повстання...

Галл. Пошли, Господи!..

Шум. О-о... що може бути!.. Сьогодні гек
заарештувала трьох членів централь-
ного повстаного комітету... У них
всі пляхи... хривниці... Може

бути хатаєгода... Все може загинути!..

Гайда. Що ж я можу зробити?..

Шум. Вплинути на Запорожського... Він може зів'язати!..

Гайда. Чого я не можу...

Шум. Ми пробували підкупити - не можна... Допомогти втікати-також...

Гайда. Не можу...

Шум. Ви розумієте - тут тисяч десятків тисяч людей... наше життя... тисяч жінок... воля в'єбого краю!..

Я благаю вас... Вам так легко!..

Гайда. Легко?!.. Так... так... мені легко!.. О, легко... легко!.. (Застежидно сміється). О,

"він" за "мене" даєть таку ціну!.. Легко!.. Боже, підтупишай мене!.. О, навіщо така спокуса!.. О, мені легко...

(Ридать). Ромцо, Ромцо, чи достигли ти мене?!.. Це вище моїх сил... Йде не

про мене... тисячі людей... воли Украї-
ни!... „Не буде такої жертви, перед якою
зупинимось“!... Невже це- слова?!..

Слушай! гає настав... О, рідний краю!
Тобі віддаю життя... тобі віддаю...
свою бєсть!... Надіште... я все зроблю...
Шум. Дякую тобі Боже, що наказав
її суче!... Менше ми-врятовані!

(Завіса).

Дія 2.

Відміна 2.

Табір інтернованих.

Невеликий барак. Ліворуч - нари. Праворуч у кутку двічі. Правіше від дверей - вікно. Проти вікна - стіл, лави. Над нарами на узвізках висять по стінці - рушники, торбинки, то-що. Полки, на них бляшані кухлики, мисочки і т. ин. На нарах - творяки, ковдри, шинелі. Проти біля стіни Романове ліжко. Ріжок.

Ява 1.

Марко ходить. Старшина напіввечури на нарах робить папіроси. Роман за столом пише... Деникінець лежить на нарах біля рами.

Стар. От і чудово! Це сотню зробити - і тисяга готова... А це - півтора ста марок. ДМ. Не покимаю... Цілий день сидить із-за 150 марок!..

Стар. Це гроші... Взинайши на ті ж
напірси для себе...

Ден. Не соріцездкоб это дѣло...

Стар. А „власні“ коні та вози загандити
то-старшинське?! Що ж робити?! Ми-люди
маленькі, в постаранні не сиужили...

Ден. Звініть, пожалуйсша... Я дѣйстви-
тельно „власного“ коня продав... Он у
меня був еще в Денікінской армії... У меня
посвідчення єсть...

Мар. А там ви його де взяли? Напевне,
у дядька „куртили“?...

Ден. Залиште, панове... Обридли вже
і коні і постаранні...

Ден. Коні!.. Вози!.. А гроші ваша Укра-
їна платила? Що я должен був
дѣлать, если у меня ні копейкі не
было...

Мар. От-дїсно старшинський погляд!..

Грошей нема - значить треба красти, забувати...

ДЕН. Да разбе я один? Все так думали...

МАР. Ну, вибачте, добродію... правда, були такі сумні явища... Але це ж і робили подібні пані... Присмокталися до нашої армії, мов ті п'явки, та й провокували нашу справу...

ДЕН. Що жарит - "провокували"? А разбе ми не білісь за Україну? Ми так же смужили, как і все...

МАР. За Україну ви білісь?! Життя своє ризували - бо ніде було дітись...

А наша армія на жалє приймала...

ДЕН. А вам же все равно? Білі ж комуністов!

МАР. Ні, добродію, не однаково... Ми не тільки комуністів б'ємо... Ми боремось за визволення Батьківщини... Ми б'ємо всіх ворогів, що напосідають на

неї... А ви?! Хіба ви не перейшли б,
скажемо, на бік Вранків, коли б нам
довелося з ними битися?..

ДЕН. (Мовчить)

МАР. Ех, неша в мене серце, а то вилив
би це сміття!..

ДЕН. Ну, сто уже така нерпіність!
Такої мобілізації!..

РОМ. Та годі, панове... Залиш, Мар-
ку... Нового нікого не погубимо...

Два II.

2 стар. (входять) Панове, лекція починається...

МАР. Лекція так лекція... Ходім, Романе...

РОМ. Я сьогодні не піду... треба скинути...

(Марко, 1, 2 ст. та ДЕН. виходять)

Два III

(Роман пише. По хвилі входить сестра).

СЕСТ. Доброго здоров'я, пане Романе...

(Вітаються). Перетисали?..

Ром. Готове... прошу...

Сест. Дякую... Чому ви не вступите до нашого цуртка?

Ром. Виступ немає... Меатр я люблю / Буду допомагати, а грати...

Сест. Якко... Ви з гурдово знаи... У вае такий голос, така постаць! Стівки погумтв!

Ром. Що ви, сестро... Та у мене і гаеубракує... Багато відбуває сотнів... І над собою треба працювати...

Сест. (зітхає) Я газдро дивлюєс на ваши кофаків... Ви з ними так гастро буваєте...

Ром. Вони й варті того! З ними душею адпогиваєш... Думі тільки до них підійти...

Сест. Не треба ж і себе забувати... Життв іде, як кіно... Хвилини змінюють одна одну... Всі вони такі прихрі, холодні... І молодієш праходить след такого оточення...

Рем. Треба терпіти...

Сем. Терпіти? Коли душа прагне тепла,
а стоє кафанка?!

Рем. Я не відчуваю цього... Для мене му-
шкет життя - прихрий сон... Всі дум-
ки, всі порухи мкнуть туди... Боже,
я сам не знав, як глибоко її кохаю...

Сем. Це-що?.. марево... Ви ж ^{не} знаєте,
що тепер там... Може ви кохаете
мір... А де ж живе, реально ко-
ханка?..

Два IV

Рем. (Входить) А! Сестра Ніна! Здрав-
ствуйте!.. А я сбегал с лекції: скучно
і неінтересно... Погубіте погуляти...
Погода прекрасна...

Сем. Дякую... Я дайвіта... Ми, п. Рома-
не, ще поговоримо... (Виходить).

Два V

Рем. Сімпатічна бабонка! Сидить

75

обратитъ вниманіе... Много труда не
піймаетея приложити... Не такі кре-
пости браці...

Р.М. (Ще до мірка) У вас дуже поганий по-
гляд на жінок... Всеце Ніна - є порядна по-
дина...

Д.М. Знаю я їх хорошо... Що значить - по-
рядна? Жениця - прежде всего жен-
щина... У как таковую ее всеца можно
взятъ...

Р.М. (Нігде не ссыла. Газде) Це ж - нахадна дрякня!..
Брудний нахлеп!..

Д.М. Не грієтесь, п. іотник... (Одзвгає щипком)
• Присмотрітесь только хорошеенько - і ви
увидите, що це в мгу, а што у вас на-
івний взгляд на жизнь... Укажіть мне
хоть одну так називаємую „верную жену“?
У вообще женщины, которая, как говорят
у вас, „не багана б гар кохання“?!
?

Очень мало... і то - ілі уряди ілі ста-
тукі... А наші сестри із найменше
упорних... Е-е! Все жекцини одинаковы!

Два VI

(Враждает Марко, хопатъсь в ліжкуві).
Роман (Згапом) Іхкий бруд! Іхкий бруд!
І вам не сором це казати? Але ж
у вас була мати... Дружина... Нотти - та-
кож жінки?!

ДМ. Жена?!.. Що із того? Тона - тахац...
Да в нічого і не імлю... Пустъ себе жи-
вот, как может... Навѣмо там с ко-
місаром какім-нібудь... А в тут
буду воран лавіть? Дудкі!.. (Ви ро-
дитъ, наєтвучъ: "Ногъ гана нес любовник
чтєх"...)

Два VII

Марко. Чого це ви так рєсхадитєсь?
Ром. (Ходитъ) Боже, все чинє повітєсь

тут! Збожеваліти мовина! Якій гнд-
 кий нахип на сестер! Своє молоде
 життя, свою душу мовина віддає беш-
 кболу, а її обкидають болотом; вва-
 жають за повію... "Кей мінки аджакові!"
 Знають - "макі"? І Гамс - "макі"?!
 От дурниця! Ну, і готовий роздерти
 його... А може правду? І воно - "макі"?!
 О, ні... ні...

Мар. В чім річ?..

Рем. Ти віриш, що жінка може кофати?..

Мар. А чому ж?.. Може, і вигаїко...

Рем. І ти віриш, що це кохання міцне.
 постійне?..

Мар. Ну, чого ввагаї не можна ска-
 зати... І у чоловіків...

Рем. Я не про це... Ну, просто... Махну,
 щоб ти зробив, коли б тобі зрадили?..

Мар. На це трудно відповісти... Яка зра

Та... при яких обставинах...

Ром. А в брагані не міг би пережити...

О, ні... цього не може бути... Краше смерть!..

Мазо. - Ма до того ж це все?..

Ром. Так... з тими типами посварилися.

У якого всі мітки - то повії... Навіть гідно
зрадати...

Два VIII.

(Входять Вартовий, Ім. 2 старці, Ім. 2 пов-
станці).

Варт. П. соннику, - от вам гості... від пов-
станців з Київщини та Полтавщини...

Грибчик до мажору з відомостями... В за-
гальному багачі тут них місць нема...

Накараю - привесту до вас..

Ром. Чому, чому, панове... Окладайте переї...

От тут... А у березі розмістимося...

Варт. От і добре... (Виходить)

Два IX.

Ром. Давно, панове, перейшли Лорур?..

2 пов. Та вже тихнів зо два...

Мар. У вас ніде не зупинились?

2 пов. У нас документи були... та ми
бігоше селами... Там і без документів
можна крідти... (Складають речі. Копаються)

2 стар. А чим, панове, новини? Наш
Уряд уже ліквідовано... нас відхривля-
ють на роботу до Франції...

1 стар. А я чув - до Румунії... і це -
скорше... бо ближче до України...

2 стар. А я нікуди не поїду - хіба до Ні-
меччини утеру...

Мар. А там що робитимете?

2 старш. Там у Гельмаха армія... Ка-
жуть, добре...

Реш. А звідки ці відомості?..

2 ст. Так... балахають...

Реш. Краце і панове, поменше таких
балашок... Козаків хвилюєте...

Іва І.

ДЕМ. (входить) А хто хто?..

ІСТ. Представники від повстанчих організацій з України...

ДЕМ. А-а... понимаю... Еті повстанчих організації, навірно, існують не за Зброєю, а тут... іде-нібудь поближе. Ох, комедія все єто!.. Думають такі-мі м'єрами успокоїтє...

ГОМ. Іже ви маєте право так говорити...

ДЕМ. А хто ж? По вашому я не імію права висказувати своє мнєніє?... Думаємо так - і конєц!.. Віділі ми уже еті повстанчє... Когда ми були на Україні - дєдкє кам помагали? Считали себя українцями?! Нас же мунілі... А тепєрь - „повстанчє“! Українцями подімались!.. Брєхєнє! (Іде до своїх кар, мєгає).

Мар. „Лупілі“... Я ще лупитиму, хто зник
(іронічно) з них „купівоти“ коні...

Рем. Залиш, Марку... знову зрештешся...

Мар. Я то-права... що я ним балахати...

1 повст. Панове! Не губіть віри, тупітайте
ся цурту... Кому близько той час, що народ
ває покличе... А про гетьмана киньте
душки... Я ним краще не йти на Вкраїну-
бо буде погано...

Рем. (до 1го повст) Дозвольте запитати... За
весь час боротьби, мені здавалось, що
народ наш стоїв на ґрунті соціальному,
а не національному... Повстання про-
ти більшовиків і гетьмана, мали при-
кметти скорше класової боротьби...
Тому, здається, ми й їе мали удари... Ви розу-
мієте?... Говоріть тепер хоче народ?... Що ви скажете?!

1 повст. Народ багав уже пануванню і білих
і червоних окупантів-москалів... Багав

жакхливу річ, що приносила з собою влада чужа...
Він багав, що та влада приходила тільки з метою
захвату і висунку... Народ переконався в брехли-
вості їхніх газет...

Мад. Слава богу, час уже!...

1 повст. Національна свідомість зросла як найвище.
Теперь всі йдуть під жовто-блакитний прапор.
Менюди мукає газети: "У.Н.Р."

Мад. (до Бен.) От тепер ще не так "лупити мукає".

2 повст. Був такий випадок: тубох наших
членів центрального комітету заарештувала
убернізьська Ека... Уже відомо, що хотіли її
зробити (похавув)...

1 стар. "В розклад"!

2 стар. "В штаб Духоніна"!

Реш. Ну, ну?...

2 повст. Але річ не в цім: у них були
п'яни... списки... Моша ст'ява зашикури
і багато надів...

Маз. Цікаво...

Рем. І що ж?

2 пів. Жінка врятувала!

1 стар. Як?!

2 стар. Яка жінка?!

2 пів. Надбвугайна жінка! До неї зали-
цувся головний комісар... Вона гортувала
ним... А потім... як уфидла - пішла
до кою... пригадувала і - той випустив...

І це зробила - свідомо... Вона - цуца українка!

Ден. Вот так баба!...

Маз. Даліла!.. Юдіор!.. Монна-Цанно!..

Рем. Боже, яка страшна жертва!..

1 повст. Паюве, от менсь організацію
майже захінчено... Без Вкраїна горить
вогнем помісти... Їхаютъ тільки сіг-
налу та вашою прикреду... повертайтеся
і перемога за нами...

1 ст. Що у вас було тутти про війско, про
цуд?

4 повст. Більшовики ростукали всякі брехні,
але народ знав... Ви ж бачите, що ми у вас.
Зв'язок всею часе був... Ви були для народу
маяком, до якого тяглися всі... Панове, пора
вже!...

Два xI.

Вартовий (виходить) Панове, крошу на площу.
Девізів вже шукували... Я вас прошу,
панове представники - дайте інформації...

1 повст. Надійте...

(1 пов, 1а, 2 старш, Марко, Царт. виходять)

Два xII.

З.М. (зупиняє 2 пов.) Чувачте, добродію... Я
хочу запитати... Скажіть, будь ласка,
звістки ви довідалися про ту мітку? Що вона?

2 пов. Кавав один з тих членів центр. ко-
мітету... Але я забув, як там звище мітки.
Кавали, ніби дружина якогось нашого стар-
шини... Він тут деє...

Рем. Жаль... Дякую... Ходіште... (Виходять).

Два XIII.

ДЕН. Вот і чудесно! Кіхрасно! Сіради ні-
кто не помішаєт... А інтересно - скільки
принесот? Дякзи уже виши - будуть оген
кетати!.. О, ети дензи! Удовольсєнєвіс...
женцини - вєсо жа нїх мотко дєтано!..
С нїмі і жа дротамі не тєрє!..

Два XIV.

Сєст. (Входять) П. Романе!.. О?!.. Нїкого нєма?..

ДЕН. (Вскочєнєвіс) А... Сєстєра Нїна!.. Крошє,
нїчєвєтє!..

Сєст. Дякую... Нєма рєсєу...

ДЕН. А рєсє вє заньотї?..

Сєст. Вам чїкаво?.. Сїудьба... тєатр... На рє-
пєтїцїю їду...

ДЕН. Е-е... Совсєм пустое дєло... Пользи мєло...

Сєст. Чєму?.. Я вас не розумїю...

ДЕН. Вот тєпєрь вєсєна - а ў вас кєстєм-

рика порядочно неї... Трудівки похиті-
вились... А хто, вам дає театр? Нікого...

Сест. Та мені й не треба...

ДЕН. Ну, не скажіть... Хороша картинка
требуєт ідиційної оправи... А хаха
ви хортискокає, Ніночка!

Сест. Кийте жарты...

ДЕН. Я все пишу... Какую оправу я мог би
дати вам!.. О, денер у мене много!..

Сест. Що ви чим можете сказати?..

ДЕН. (жартує). Ніночка, я люблю вас!..
(Обіймає).

Сест. (визрається) Нахаба!.. Пустить мене!..
(Кидивається, вилітає)

Зва XV

ДЕН. Ніночка! Ніна!.. Підійдіть!.. Ви не пойді!..
(Тримає за нею. По хвилі повертається). На
еот раз сорвалося! Ну да еще успіем!..
Вот как мажорки зашелеється — пошо-

ксім: устоїш і ти, гелубушка!..

(1 та 2 коз. відгукуються одві.)

Два xvi.

1 коз. Мамна зайти?..

Ден. А... то ви, хлопці... Ідіть бліте...

(Ідіть адв.) Я посилаю за вами... Ну якно поговорить коє о речі... Скажіть вот миє-хорошо вам тут жити?..

1 коз. Та нічого... На Вкраїні краше було...

Ден. Не „нічого“, а совсем схвєрно... Вот ви долго в армії?..

1 коз. З сімнадцятого року... Я ще з Богданівської полку.

Ден. А ви?..

2 коз. Я з повстанців... Меш давно кісе...

Ден. Ну, хорошо... Вот уже сколько лет вы служите, воюете, а што заснужили? Раздєтє, разутє, голодніє...

1 коз. Так, хліва малувато... Це правда...

Ден. А жалованєє вам платят? На папіроси єть копєйка?..

2 Коз. Е-ех, змагахи! Ма. Україні хар у дявка ви-
просиш, а тут!...

Ден. Вот... вот... І в конце концов агутілісь тут...
за проволокою... А ви понімаєте - за што і є
хем ви спастались?.. О своїм же руским Геловікам!...

2 Коз. (На бік) А ну, підтупило зуха!.. (До
Ден.) Звугайко... За царя Михаи разом в око-
пах сиділи... З одного котьолка їли...

Ден. Вот... вот... А то покавидмували: Укра-
їни, Гузії... Кашдас губерніз, кашдін уезд
хочет ізобратаць господарство... Мовко
смуту заводят...

1 Коз. Так... правда... Назад цього не хогє-спохю хогє...

Ден. І віжу - ви хлопци разумніє... Так вот зух
но, штоби і другіє козакі так думали, как
ви... Тогда і войны больше не будєт
і ми скорєє будєм дома.. Заживьом тихо,
мірно...

1 Коз. Та як же це зробити?.. Не всі аднаково говорять...

ДЕН. А ви, хлопці, поміж вами і поговоріть
 об етом-то є одним, то є другим.. Да вот
 буде што: зайдіть ко мне реєв полгаса..
 Я дам порітань кот-какіє штихкі... Ви
 перчитаете — і другиє дадіть.. Согласні?!

1 та 2 коз. (Знаєшшас) Ма звісно, н. согласніку..

ДЕН. Вот і харошо... только проздавадте —
 так... осторожно... А за ето будете іметь
 не только на папіроси, а еще коткашто..
 Так заведіть..

1 та 2 коз. Діжучемо... (Виходять).

Два XVII.

ДЕН. Вот і пехрасно!.. І модно те є день-
 ці!.. Іто урядно і кого урядно можна купіть
 і продати.. А етих простоватих хохликов
 можно крути папца обвести.. Дуракі!
 Офіцери генерального штаба служили і
 парікмаєроми і крикащиками... Цель
 оправдуєт средства... А тут... і на

посадє, і полєза нашеї много сщадань
ної Матушке Рєс...

(Враждєть Мажкої Роман)

Два XVIII.

РОМАН (До Дєв.) А ви не буні на Зібранні?..

ДЄВ. Нєт... Замєт бил... Дєсло вєстє... (На бїк) Що
єто вєдо долго нєст?.. Пойті, узнатє... (Вихо-
дитє).

Два XIX.

РОМ. Гоєнди, ранїше душа моя рваласє
туди, а тепєрь... Як послухав чухно-
дєї... О, два тижні, як з України!.. Я
ж мїг там бути і... Залогку баєитт...
Принаймні хєт погувати, що воно близь-
ко... Боже, як витримати!..

МАР. Ну, Романє, якє вражїня зробила інокор-
мацїї?..

РОМ. Я радїєно... і сучко... Вдаєтьсє, вєсє
народнїє направлєтьсє на певнїє шлїх.

А це - головна підстава ценізу...

Мар. І я це погубаю... Отже мусимо те-
перо бути особливо міцними та об'єд-
наними... Народ зробить, а ми захітимо...

Ром. Так... так... це наш обов'язок... Іх
перспектива!.. Ах не вірихся!

Мар. Е, брате!.. Запоруха до цього - є сві-
домість народу... Жінку пам'ятаєш?
Даміну?.. Відомість... патріотизм... воля!..

Ром. Іх страшна жертва!..

Мар. Цікаво - чи дівчина, чи молодниця?..

Ром. Молодниця - дурнина старшини...
Карає повстанець...

Мар. А де те головик?..

Ром. Десь тут... на еміграції!..

Мар. Щастливий, що має таку дурницю...

Ром. Бачиш, Марку... Щастя.. Чи є тут ща-
стя?.. І думаю, що тут траєдія...

Мар. От тобі й мати!.. Та ти розу-

міш, скільки тут героїзму?.. Яке ко-
ханнє Рідного Краю?.. Віки тільки
дають таку мішку!.. Невже я голо-
вік буде такою незручною тваринною,
що не зрозуміє цього?.. От ти уя-
ви, що це пані Галина...

РОМ. (Невдоволено) Що ти, махну!.. Хіба
це можливе? Я і подумати про
це не маю!.. Це було щось страшенне,
нехай бог боронить!..

Іва XX.

Іков. (Відкриває двері) П. сотнику, чи не фійти?..

РОМ. А... ти-хведко... Заходь... Що скажеш?..

Іков. То от, п. сотнику, зараз мене з Петром
захликав еводи той смершина... казан...

Розпитував, за що ми бились... Як живемо...

МАР. Ну... ну...

Іков. А потім намовив, щоб ми сматки ко-
закам раздавали... Еросі обіцяв... Казав,

щоби через півгодини прийшли...

Ром. А ви що?..

1 Коз. Ми сказали, що прийдемо...

Ром. І тобі, Хведоре, не сором! Ти ж знаєш,
що це таке...

1 Коз. Та я, наке сотнику, справу пізнав...
Мабуть, пінгун їхній... Так от ми
і порадилися з Петром, щоби вам сказати:

Мар. Молодці, хлопці!..

1 Коз. Ми, п. сотнику, бачим все таких...

Ром. Ну, от що, Хведоре — ви і Петром
пригадуйте і беріть там все... А ми
поміркуємо, що робити...

1 Коз. Слухаю... (Видатить)

Іва XXI.

Мар. Звєстї!.. Давно я втратив своє
недобре... Ну, вошче, мене не утїрем!

Знаєш що, Романе?.. Ми ніди і поперед,
кого слід... а я забуваюєс тут і пошу

хано...

Рем. Добре... піду до вартового... (Виходить)

Два XXII.

Марко Он збідхиль бітер тої дме!.. (Гри-
дубивтася, де краше сраватимея під небу амч).

А з дубуватася - збідхи провохаці!.. Ма на-
шого козацтва брехнею не візьмемч!..

(Іде до дверей вгрімст, дубивтася). І як
їго заховатимея від домашнього людця?..

А ми - дійсно простодушкі хохли... всім
вігнмо, всіх прийматмо... Ма екілвхи
ховха не годуй - він все в ліс дубув-
ся... І москаль завжди буде москалем...

Всі вони нас ненавидять... і всі шріф-
ли і шріють про брехну-медіамчу... О,

ї думч!.. (Ховатимея. Вхадять Алект
і Дем.)

Два XXIII.

Алект. Мах вот, товарищ, і ви біліє і

і ми б'ємося за Росію... Она велика Биття
целая і нераздельная... Класова Борба
пройдеть — то з'явиться временно — а великая
Росія останется... Ви мене похвалі?...

Ден. Так... так... безусловно...

Алект. Для этого нам необходимо охот-
ливо ликвидировать всякие эти „са-
мосейные вещи“ авантюри... Растро-
шить их... раздробить... А мы поміримо,
потом...

Ден. Я это прекрасно понимаю... Скорее,
товарищ, к делу...

Алект. Испробованный способ — взрыв:
агитация... На первый раз тут вам
кот-какие прокламаты... только куда
идти... осторожно... (Даё).

Ден. Я все это понимаю... Ну, а того!..

Алект. Вот вам... С отчаянием... Рао-
нски не нужно... Давнейшие наши от-

Скоз. Можна?..

ДЕН. А... то-ви... Ігиге... ігиге си Емо...

Скоз. Ну, що, наке сонину, вие Е?..

ДЕН. Сеть... только сиомзиге - оемо-
рожно... Нікому не говоріте, то в дач...

А ја ето вот вам 1000 марок... хо двух..

Я вам сейчас дам листки... (Иде до хар,
нахилывается, бере листки. Мимо входят
Роман, Вартвиль, Тешарш. Де-ши старши-
ни входят нишние.)

Два XXV.

ДЕН. Мах вот вам, клопци... только
осторожно... (Обдумывается. Баритъ всех-
нахается).

РОМАН А ну, лишень, дозволяете замануть,
що там у вас таме?..

(Агент хлопотается, ховає папери)

ДЕН. (Ховає листки) Какот вам дело?..

Ви не имете права!.. Ето-мої нісьма...

Марко (вмізат снід нар) Добре... добре... А що
в них написано?... Мабуть, що „стим-
мо аоріцезекіс“ діла?... Ех, ви, право-
катор!...

Ден. Не сивіють оскорбляють!...

Варт. (Виступає) Годі, панове... 'Поха-
пайте, що там у вас?...

Ден. Не саме діло!...

Варт. Моді я вас заарештовую... (До аленжа)
У вас також!...

Ден. На каком основаніі?...

Варт. Про це зі сідрим побачахатме!..
Прому жа мною...

Ден. Ви не імєете права!...

Варт. Прому йти... до пшшшшш до цього...
Хлопці, заберіть відзвби...
(Кафакі забивають)

Ден. А-а, предатели!.. Вмєкнікі!..
Ми с вами еще постриматимєв!..

Мар. Не любайте... Щастливої дороги...
 (Варт., Агост. Ден., 1 та 2 кю. виходять.)
 (Слід старшин під час попередньої сцени
 — вигуки: „Сором“, „Заноба“ і т.д.)

Два XXVI.

Ром. Панове! Дати так не можна... Ми на своїх
 грюдях призираємо гадюк!.. Погана вібує все
 отагу нечут... А скільки таких овець слід нас?^{7!}
 Вони гублять нашу справу... Як знає хвороба,
 розкладають наше тіло... Ми мусимо
 реагувати... Ми самі повинні стежити
 за собою... Геть цих людіїв!.. Хай же п'яму-
 ють нашого імені!.. (Входить 2 старш.)

Два XXVII.

2 старш. Панове! Наказ! Завтра возушатмо
 на Рухайну!.. Генерал зараз казав...
 Всі. Слава Україні!..
 Ром. О, Боже!.. До гали!..

Завіса.

Дія 3.

Дехорациус 1 дії.

Акта 1.

(Галина, Роман, Марко ввійшли в гай).

РОМ. Так, Галочко... Різно бувало: і добре,
і погано... Всеого довелося створювати: і холоду,
і голоду, і неволі...

МАР. А як гудово був сформований Іністер!
Як пішли!... Як пішли!... Наші козачи
справді заміжні"... Я просто дивувався,
як можна робити такі переходи... За два
дні добули той мігел, що ворог забивав два
місяці... Ми вже на Збручі, а мігел — десь
далеко, далеко позаду ще гупають гарма-
ти... (До Гали) Трохи ще шкідливоку...

Гали Трохи... (Називає).

РОМ. А як вступити на рідну землю — Боже!
Кожний певно здавався за рідного брата!

МАР. Мабуть, багато вищих панували да-

люди в знаки селянства... Зустрігам так
радо!...

Ром. А хі ж ти все ж таки ці комуністи!
Пам'ятаєш, Марку, під Шинцєю... Чого ру-
бави, а він все норовив і сміятися... Як
хую тобі, друже... Як би все ти...

Марк. Тоді, Романе... Ма то був хингук!
Сидить садубілий, оги жамощав, так і
сміється... Наймити погани! Слава Богу,
що скінчилося добре... А під Ламинівим
— пам'ятаєш?... Боже, які позиції були
в них!... От що значить боротьба
ідейна — така страшенно мизга впе-
ред, що гармати, кулемети: байдуки!
Сами кидан в першій лаві, під куле-
метним вогнем... Леже відткнути
за хузи... Але все поза і відпочити...

Ром. Менше, мабуть, надовго все спокій
буде... Важко було карававі привітати

до самотні знаєш, але насильді кудові...
 От, Залочко, частина наших мрій здій-
 снилася - Україна вільна... (Ходить). Ме-
 нєб наш обов'язок - зробити її щастливого,
 щоб наші нащадки з щирістю задовалися ко-
 дітв... А яке було нехлю! Мах душу обгоррав.
 Мар. (Вітає) Дякую за гай... Ну, Романо, з ні оу:
 екхави є...

Ром. Так приходь же обізати... Ми будемо гехати...

Мар. Добре, добре... Дякую... (Виходить).

Ява II.

Галл (взешиват посуд, шклянки).

Ром. От тепер ми і за свій куторок візьмемо
 ся... Мах, Залочко?... (Обімає).

Галл (Замислено) Мах... мах... візьмемося...

Ром. Як ти тут, моя бігна, жила? Важко було?

Галл Не гадуй, Романо... Богдай все не верталося...

Ром. Знаю, голубко, що важко... Відлипка, безпо-
 міжна... Я все час думав про тебе, бо-

лі в душою... Скільки місяців пролетіло, як казка,
 як сон... Скільки пережито... скільки пере-
 думано... (Галив збирає посуд). З якою
 радістю я летів до цього маленького
 курточка!.. Прошунка на земній кулі,
 а як вона притягла! Бідне все, убоге,
 а здавалося: колись засипани золотом в
 пишному місці - не висидів би й хвилини.
 А чому то так? Відгадай?.. (Галив мов-
 чить. Роман обіймає.) А тому, що в цій
 курточці було мов мове голена...
 (Цілує). А ти задувала мене?..

Галив. Задувала, Романо...

Ром. (Жартує) Не прокинула мене... на кого-небудь?

Галив. Зоді, Романо... треба йти обід готувати...

(Виносить самовара на кухню.)

Два III.

Ром. (Ходить) Бідна Галочка!.. Як змінилася!

На її рум'яну душу, мабуть, важкий слід по

класо життя... Суворо ауртована пре-
неслає над нашою многоетапного
Україною... На душі мізні, загартовані
в бої — і то вплинула кепсько: кш-
нобіла, знесилла... А це нітка
квіттка... Як вона витримала?!..

(Входять Мумеский і Курошко).

Два IV.

Мум. Доброго ранку, п. Романе... (Шитаючись)
Вибачте, що ми так рано... Сьогодні
в 12 год. відбудуться загальні збори чле-
нів "Проекти". Так от просимо вас
і п. Галину... Є важні справи...

Ром. Дуже дякую, панове... Сідайте... Як
справа "Проекти"? Відбудете після позуни?..

Мум. Васко... Книгозбірню розграбовано,
зничено... Багатьох членів замордовано...
Та ми от і самі зі Свиридом чужде
вдятувалися...

Отр. От ви, п. Романе, - військова подина...

Вам завдовилося переживати всякі пригоди...

Але ви посилили в. Від жаху, коли б побачили, що робилося в чех... Катти не вважали ні на в'їх, ні на пол... От п.

Галина. Знає... Вона бачила ую болговору...

Шум. А з театром що зробили? От вели цікавий документ... (подас).

Рем. (читає), махую постановку спектаклей считаю крайне вредной і недопустимой, явно разжигающей національную вражду. Я дивитісменті деяким бить болге под надяцим... Смысл на сцене ідей интернационала...

Шум. Я так далі... А це ставили "Гетьмана на Дорошенка"... А дружин раз-жарту Андриковського, а в дивитісменті був "козарок"... Найшли до того, презентували... Потім совієм розірвали...

Стор. А Шевченківське свято як пройшло?!
 Мішки і гупти, Шевченко - революціонер!
 Шевченко - пролетарій!, Шевченко - хему-
 ніст!.. І ані слова, що Шевченко -
 борець за Україну... Взагалі не свято,
 а якийсь безглуздий мітінг...

Шум, Васько, васько було... Школу зруйно-
 вано, господарство знищено...

Стор. Слава Богу, що скінчилося... Краце-
 здавнісіть нашого народу велика...
 Оправилося... А природні багатства
 України - то певна Запоружка еконо-
 мичного відрадження...

Стор. Дай Боже!.. (Видовижає). Так ми спо-
 тіваємося... О 12 години... Ходимо, Вуко...
 Новоячення!..

Шум. Бувайте здорові, п. Романе... Кушодь-
 те ж... і п. Галина... Доберемо...
 (Видовижає)

Два V.

Рем. Гамз - і чека !!. Це - новина! І її не минула чиз. чірка! Але вона нічого не кажала... Що в це значило?

Два VI.

(Гамз входить з засуканими рукавами. Бере із комоди якусь ризичаву).

Рем. Чекай, Гамз... Так ти, мов бігна і в река побувала?

Гамз (здригається) Не гадує, Ромею...

Рем. Ма як же ти туди пошла... і побувалає?

Гамз (хвилюється) Не питає, Романе... По тій розказу... (Хоче йти.)

Рем. (мовашь її, притяга до себе) Ма ні... Мені дуже цікаво, як це відбулось?

Гамз Сьогодні у мене гарний настрій... Ти хочеш його спевлати? Нусти... а то ще мій бору забіжить худу-ребудь...

(Забігає).

Лєва VII.

Том. (Ходить) Що то зрідилося з нею? Де та веселість, легкість, що погувалися раніше? Не підпаю моєї Галини... (Сідає за стіл, залишилось). Одне мені зацікавила ця думка... Змешовики люто пошумали над рідинами емігрантів... а кобливо - старшин... Безумовно тут знали, що в старшина... Галина попала в река... А далі? Далі що? Чудо?! тепер не буває... Як же воно сталося? Цікаво запитати? Галино! Галочко!...

Лєва VIII.

Ольга (Ходить) Здоров був... Я дізналася, що ти повернувся і прийшла одвідати... Ну, як себе погуваєш? Мушаран, зважайко, премощем? Вамі ж мрії, здатності, здійснюються? І Україна вільна... і ти

в своєму куточку ...

Ром. Не шумує... Ми оті крає розхали, як тут вам жилося? Звичайно, ти була в курсі справ, як боротьбистка?..

Ольга. Активної участі я не брала в роботах партії, але ...

Ром. Ну, все ж таки ти бачила, що тут робилося?.. Чи правда, що комуністи переслідували українців?..

Ольга. Так... але не всіх...

Ром. Звичайно... звичайно... А тих, що вважалися по їхньому контр-революціонерами?..

Ольга Де-які українці були ...

Ром. А до речі емігрантів-старших як ставилися?..

Ольга. Повторювати загальні балажки не цікаво... Про це говорився й писалося багато... Залишено нічого ж не

схоїлось? Чому ж ти такий стурбований?

Ром. От це мені і дивно...

Ольга Чому?..

Ром. Вона... була в река?..

Ольга. Здається...

Ром. Як же вона врятувалася? В той час,
як інші дуряки старшин або самоудо-
вані, або заємані?..

Ольга А ти що?.. Махнуєш, що її також
не опіткала така доля?..

Ром. Та ні... не це... але дивно...

Ольга. Що ж дивного?.. Розумна жінка зав-
жди найде вярний шлях...

Ром. Що ти хочеш цим сказати?..

Ольга. А те, що сказала...

Ром. Не муч мене... Ти протє знаєш... Ну,
скажи... Я благаю тебе...

Ольга. Та ти все одно не повідиш...

Ром. Та ну ж - кажи... кажи...

111.
Ольга. Жаль мені, Романе, розбивати
твої ілюзії... Колись з тобою казали...
ти не звертав уваги... ідеалізував
і себе... і життя... і Галину...

Ром. Ну, ну...

Ольга. І ти не уявляв, що ви-звирайнієш такі
моди, як і всі... А тепер от хвилюєшся...

Ром. Маєш іще кажи...

Ольга. Це... буде подібно на бабський поговор...
але краще...

Ром. Та ну ж - не туги...

Ольга. Що ти тоді казати?.. Її (підже-
слює) допоміг друг... і тітки... Друзі
завжди допомагають...

Ром. Який друг?..

Ольга. Затонський...

Ром. Іван!..

Ольга. Так... Солова зубревському... Він

і взяв її під свою опіку...

Ром. А тамі?... Дамі що?!

Ольга Опікував...

Ром. Як то?!

Ольга Чого ти тобі це?... Дамі спитай у
неї... Правда, я сама багачка, як отрим...

Ром. Що?! Що?!...

Ольга Як вона... Як він...

Ром. (зупиню) Не твоя... я уб'ю тебе...

Ольга (іронічно) та не хвилюйся дура...

Ром. Пробач бога ради... Ти багачка, що
зі мною... Скажи мені правду... тільки правду...

... Дві IX

Тамі (входить з табірками в руках).

Ольга Спитай у неї, чи солодкі його
підліпки?... Ха-ха-ха!...

(Тамі сміється, випускає з рота табірки)

Ром. Ти брешеш!... І...

Ольга. Тикий кутарок!... (Вибігає)

Два I.

Ром. О, Боже!.. Це... це правда?.. Схати...
схати - вона збрехала?.. Пожартувала?..
Чого же може бути!.. Вона помили-
лася... Ми... мовчим?!.. Ну же - ну?..

Тамі (хвилюючись) Які поціпки?.. Яка правда?..

Ром. Ми булає у Замонського?..

Тамі (тихо) Була...

Ром. І?!..

Тамі Не питає - мені тільки...

Ром. (тихо дивитися) Знають - правда?..

Тамі (тихо, рішуче) Правда...

Ром. (зірвається) Боже, яка страшна правда!..

Убити віру... Забутти саром... геть!..

Кривдати себе... Вей однакові!.. І ти-

така!.. Життя своє рятувала?!..

Тамі Але життя тут не для всіх...

Ром. О, звіраїно, звіраїно!.. Як там
життя?!.. Єсавіка неша... ніхто не

узнає... Чому не поцілуєти?.. Що ж ти до
 якого Затонського - ти до всіх комі-
 сарів їдуча?... Ми ж не рідувати!!
 Гайв Не ображай мене!..

Ром. Хіба вас... таких... ображають?!
 Ображають тих, у кого єсть Є!..

Гайв. Романе!..

Ром. Мовчи!.. Мовчи!!! (Рух до неї)

Гайв (Стоїть нерухомо, дивиться вдовому).

Ром. Де ж правда?!.. Де віра?.. Замість
 друга - змови, зрадників... Замість ко-
 ханів - зрада!..

Гайв Я не зраджувала тебе...

Ром. Як не зраджувала?.. Мо не правда,
 що ти казала?..

Гайв. Ні, правда...

Ром. Що ж це таке?.. Ти глузуєш?.. Я
 вірив тобі, як богу; Я молився на тебе...
 В тяжкій неволі, в боях, перед лицем

Смерти - Я думав тільки про тебе...
 Моя душа була повна тільки тобою...
 і твоє ім'я на устах... Я так відда-
 чити! О, Боже, навіщо ти зберіг мені
 життя? Навіщо мене шинача куля?
 Щоби дізнатися про цю страшну прав-
 ду?! Краше я вмер би... Я з радістю
 вмер би з твоїм рясним образом
 у серці... А тепер?.. Що ж буде?!

Гайда (тихо) Ромаше, я не хочу викраду-
 ватися... Я винна... Я хотіла тобі
 скажати, але ваглася... О, Боже,
 підхрїти мене... Ромаше... Я кохаю
 тебе... Я не зраджу вам... Я думала
 тільки про тебе... Візь мою сесюлу
 сестру...

Ром. Я віддавалася дурулу?! Моври
 про сестру...

Гайда Так треба було... Я не винна...

Ром. А хто ж?! Я?! Завди... Нам треба розігнатися... Життя вкуні не можна... (Сідає на стілець, схилив голову на стіл).

Тамс. Гарзд... Я піду...

Ром. Озвучайно! Так легко! Яка брехня! Яка брехня! До кого?!

Тамс. Я піду до батька... Не прокидай мене... Я все ж таки кохаю тебе...

Ром. Мовчи про кохання! Зроби збуду тобі висилати... Іди... Все життя розбите! За що така кара?...
(Схилив голову)

Тамс (Підходить до Романа) Прощай, Романе... (Хоче поцілувати його в голову).

Ром. (Сухою відхиляє її).

Тамс (Тихо відходить просто).

Два XI

Рем. (по павзі) Гайс!.. (Проембрас рухи до дверей) Залорко!.. (Ветас). Уа-оту ~~мат~~!.. О, Боже!.. Боже!.. (Надає на хананку, ридас... Лежить)

Два XII

Мар. (Владуть). Романе, ветавай!.. От тобі й маєш!.. Я іду - душав: обидати будемо і по гарці, по цемлю... А він спить... Де харька... А це що таке? (показує на битий посуд)

Рем. (Нідводумбел) Нема в мене харьки...
Види і...

Мар. Я нікого не задумую... Що ехотноез? ти чи своїх?.. (На бік) Що і чим?..

Рем. Не нитай... Хадім... Я хочу сьогодні пити, узяти... Я, Марку, сьогодні справляю... похорон... Ха-ха-ха!..
(Істемурно сміється)

Мар. (біжить на кухню по воду. Приносить)
На - випей... Заєтськоїс!..

Ром. (п'є) Спасибі...

Мар. Та розкажи докладніше, що ста-
лося? Де п. Залізна?!

Ром. Не знаю...

Мар. Як не знаєш?..

Ром. А так... Нішла кудиєс... Ми розій-
шлись...

Мар. Як розійшлись? Чого?!

Ром. Тяжко правду сказати... Вона...
мене зрадила...

Мар. Не може бути!.. Ужось не так...
Я ж знаю п. Залізну...

Ром. Я й думав, що знаю її... Тобі ж
відомо, як я вірив... А вийшло...

Мар. Я не повірю...

Ром. Вона сама призналась...

Мар. Та ні... тут кеперобувинки...

Ти як слід розібрався?

Ром. Факт очевидний... О, збого я ні-
ком не сподівався!

Мар. Ти не хвилюйся... Треба спо-
кійно обміркувати... Це-важливе ти-
тання... Не можна я рубати... так...
Ти розумієш, що ти робиш? Ти
зради життю... А ти погуваєш
ти себе правим і... метим, щоб
судити... Може не дивити були...

Ром. Е-е! Які там пугили! Це все
безповоротно... Замов-і він! О, ні, ні!

Мар. Хай, дурний! В тобі мотує
своїм самим... А ти будь модикою...
Розвернись газетсько... Та і хуєта
пригадай: "Хто без сїха - хай пер-
ший кине камінь..." Не можна ж так...

Ром. Все так не так, а скітчено...
Можко, Марку...

Мар. Не поспішай... Ти переконався,
що вона тебе не любить? Дру-
гого кохає? А я певний, що вона
скажача б одверто...

Ром. Що мені з того - кохає, чи ні...
ком... О, цієї зради я не можу пре-
нести!...

Мар. А ти певний, що це "зрада"? Ти
звсував, при їхніх обставинах
було?.. А їх наслідство?.. Це-зрада?

Ром. О, Боже!.. Що робити?

Мар. І тобі не сором? Скільки разів
смерті в віри дивився - і був спокійний,
а тут... Гангірка!..

Ром. Марку, Марку! Там передо мною
була гризуча смерть, а тут... Душу,
віру вбито... Весть поховано! Що пе-
ред цим смерть? О, ти не збудиш
мене!..

Мар. Добре я розумію... Декай... Я зараз
прийду... Не можна як так... Ех, діти!

(Виходить)

Ява XIII.

Гам. А може справді Марко правий?
Гостят, проясни мій розум! А хіба
я не винен? Кинув її безпоміжно,
одинокую, без засобів до життя, без
підпораки... Ну, що ж? Була хива... З чим
не буває? Забутти, викреслити...
Знову щастя... Боже, як так мрі-
яв про цей куточок щастя! Забутти...
забутти... забути... Що?! Замз - в обіймах
другого?! О, ні... Брехня! І вона
мовчала! Кому вірити? Де шу-
кати правди?

Ява XIV.

Ольга (входить).

Ром. А, Олю... Дякую тобі, друже, за твою щирість... Я до цього часу не розумів тебе... Мені вночі спала з моїх очей... Я - поганий своїм світом.

Ольга Як-то?

Ром. (Не слухаючи) У кожного в житті бувають помилки, люби... О, як з гірко помилуєш! (Сідає на канкан). Я ще вчинив щирої душі - і гіпсував своє життя...

Ольга (Сідає біля нього) Та в чому річ?

Ром. Пуетка твій - і на душі і в серці... Ти багата, як інові бджілка упаде на воду? Таке бідне, нещасне! Напатися за кожний мисторок, за кожну гілку, щоб вибратися на суше місце... Накручує всі сили, бореться за своє життя... А

невблаганний струмок все більше
 і більше заганяє свою жертву...
 Олю, і мене — не струмок, а бур-
 тива хвиля все міцніше і міц-
 ніше тисне у вас... Допоможі,
 підтримай мене...

Ольга (на бік) От нагород за мої
 муки! (до когось) Романо! Я давно
 вже чекала на цю хвилину... Я жи-
 ла одного життя, йшла одним шля-
 хом... Багачко радив і падала,
 але надів жеврію в моїй душі...
 Мій Романо, тобі потрібна моя
 допомога? Рахуй на мені... Я все тобі
 віддам... навіть життя...

Ром. О, друже мій вдячний! (Хоче
 обняти, відкинувшись). Ні, не
 те, не те... (Схотновшись, кадить)

Ольга (Здивована і ображена). Що це

апарат? ти жартуєш?

Рем. Ні... Я сьогодні хорий... Проєти мене... Іди... Я прийду до тебе... А тепер зами... Благаю тебе...

Ольга ?! ?

Рем. Іди... іди... Я з'ясу... Я прийду...
Ольга. Чудний ти... Звідси ти - я казатишу...
(Виходить).

Акта XV.

Рем. Не те... не те... Що робити?
Де та сілочка? За що ухотитись?
Тамо, що ти наробила?! Як радісно
було раніше! Як мово було шрі-
йти до майбутні! Яким світ-
лим, веселим воно здавалося!
Твій голосок, як весняна пісня
жайворонка, як подих в'єтерця
Звенив і жападав у саму душу:
„Милий, ми все життя будемо

йти поруч і все віддало нашому
 рідному краю... "Що?!.. Рідному
 краю?" (Замислюється). Рід-но-му
 кра-є-ві... так! Невже ж це -
 світ? Сонце? О, з мідна камаха!
 Копав в своїй нікчемній душі,
 зарив в гніб свого серця, забув
 що тебе, мій бідний, зруйніваний
 краю! О Неконо-Іраїно! Своє щир-
 ть з відданою тобі - врятує
 мене і ти мене. Так, так... Все
 життя тобі, моя Студнице! Ти
 не брешеш! Не зачепиш болю
 святої віри! О-о! Так геть з очей!
 Геть із серця!! Кинь на кове
 життя! (Йде до комоди, рившася
 в папках). Так - оце її лист...
 (Рве). Дружин... (Рве). Картка!
 (Рве). А це? Щоденник?! Цікаво!

(Иде до столу, читає): „Умови жахливі
 - неможливі... Уже все погудало... На
 хвала б на себе руки, коли б не жа-
 новит Романів: гекати його й не
 хидати йому. Сьогодні заарештува-
 ми, вивели в река... О, Боже, такого
 нека я ніколи не уявляла! Я
 мугахься все наші маде - укра-
 їнці: „кровитяке“ мірки, діти...
 Відпустили... Дема знайшла миса
 Замонського... Погрозит замордувати,
 коли не ввдамаз йому... Більше
 гекати не маду... Ромцо!.. Не
 сила! Не сила гекати! Прости!
 Я рішила... Я уміраю... Прешкхь
 п. Крїї... Каже „заарештовано пов-
 станців... кровники в... Відпустити
 мене тільки „віс“... Інакше -
 загубель справи, тисячі жертв...“

(Кричає) Так ось вона що! О, Боже!
 Це... це ж вона!.. Вона!.. Жерт-
 ва Веригів!.. За друзі своїх!.. О,
 я нещасний!.. Повстання!.. Воля
 України!.. "Не буде такої жертви!"
 Уф робити!!

Два XVI.

(Враждаєть Шумський і Марко)
 Мар. От багат, дурний! Це ж во-
 на... Далила!.. Пале тудию!.. Ма
 кажи́ть скорше...

Шум. Таке Романе! Це ми, ми
 винні... Ми вимагали, але тільки
 вона могла зробити... Вона вря-
 тувала нас... вона врятувала
 тисячі!.. Вона пожертвувала
 своєю речтю над Україною... Її
 імя золотим літерами зати-
 сале в наших серцях...

Марко. Память мати, дурни, Война-
ровського: „Я все віддав за Україну,
крім десті“... А Марко: „У мене
відай!“ Це ж найвища жемба!
А він - „Града“!

Ром. Так... так... Я власними ру-
ками розбив своє щастя! Галю!
Галю!... (Ханяється руками за голову).
О, я нещасний! Натварив! Бруд-
ним болотом кинув в найсвятішу
душу; розтоптав найкращу квітку.
Тому? Дивний світ, дивні люди!
Кожим тиасі віків... Цілоду
завоювали, скорили... А себе?
Мі ж раби, мі ж сири своїх
же забобонів... свої брехні...
Душа її, душа - всі наймибні
погуття, кожний руж оруд, все
істота - а ба ж не мої?!

Я ж знаю це, відчуваю кожну
 хвилину... Проте і я зробив, що
 намеркало по шаблону... Страшну
 самопожертву, найвищу любов
 до батьківщини, найглибшу трагедію
 душі - я прийняв за що? Я ро-
 зумів мимодраму! О, нещасний!
 Гамлю, Гамлю!... Я робити тебе
 Вершес!... Я кохав тебе! Мо-єніт
 віків... хараба... Вона затемнила
 мій розум... замутила голос
 серця... Менше я видужав! Змо-
 єї душі звалилася гора - і мені
 легко, радісно! Я знову подихав!
 У мені сонечко усміхнене... де
 де вона, моя мета глибока!
 Гамлю, Гамлю! Який я сніпний був!
 (А ушко видігав).

Два XVII.

Марко. Кадимо, н. южю... В уин дами
свободны кружледа смерть, але
риете кохання і свтний ро-
зум. прелюбни ії... Кадиме...
(Видкодыт)

Два XVIII.

Таміс (по хвилі, відринст. двезі з ку-
ні; баритъ, що кіког жемя - входить).
Яке рудне, дубне життя! Це впра
мадина жма, почала... Цеє світі
здавател рідкою см'єю... погуван-
ся велетенські сили... Здавалосъ
їм кінець жемя!.. А свободні?...
теперява, пуста... Ветакня
кошаха мічніше... Котіла іхатт
до батька - не мому... Не мому
кинутт цих кімнаток, де про-
їшли найкраці хвилини... де

Решан... Ромцю, любий, я ж-та
сама, твоя залочка... В моїм
взусі тільки ти... А те... те
над мої сили було... Але... хай
буде так... Добродут, щастя
держави вимагають жертв, кро-
ви, стражданья... (Вістає з комо-
ди самопала). Як тяжко кидати
миле, рідне... Але... Що ж дає?...
Остання гарка дошита... Остання
ніска просвієна... Гарівний був
сон - о, яке пробудження! Ві
остання діє комедії!.. Рідний
Криво, тобі віддаю свою гесь,
тобі віддаю і життя! Ром-
цю, проєти твою нещасну залю!
(Хоче ступитися, Роман кутко
вбігає про сто)

Два XIX

Ром. (Шибиває самопала) Залю!

Свѣта дитино! Прости! (Обіймає)
 Забудь, що було... Я твій, я ще вить
 те кохаю тебе!..

Тамі (Мовить, однаре лице' прасеню-
 сивес. Лагідна усмішка).

Р.О.М. (Цілує руки). Мо-жа куртови-
 на була... менше все село... Ми
 з шестим суседм підємо на наве
 життя! Залогко, нас щастя чекає...

Тамі. Ти кошев кажав, що щастя
 даршес тільки через муку, стра-
 ждання... Його треба вибороти...
 любов!.. Ми право на нього
 здобути!..

(Матере обіймає. Новий туплюх).

Завіса.

Кінець.

Т. Зуденко.

Наші

мціарі і муретники.

Збірка спогадів
Випуск 1.

Передмова.

Зотує роки тяжлася збройна боротьба
 молоді Української Армії з ворогами,
 що напосідали з усіх боків на молоду
 ж Українську Державу.

Революційна хуртовина, яка пере-
 мещалася над краєм, до коріння розхи-
 тала промисловість, сільську госпо-
 дарку... Економічний стан країни був
 тяжкий, транспорт - в гіршому вигляді.

Різні політичні партії прагнули
 до влади і ворогували поміж собою...
 громадська опінія ще не нарядила за-
 гального напрямку... Національна
 свідомість щирою має наряд, при
 спаного 300 літнім панування Москви,
 ще тільки пробуржувалася...

В таких умовах, а до того ще
 з поганю зброєю, часом без очне-

пальних припасів, з некавалерійським
карбовим апаратом, без ліків,
без одягу, часом - без записів - боро-
лася Українська Армія з ворогами, що
були у всіх відношеннях сильніші
за неї.

І тільки безмірна любов до
Батьківщини, вірність ідеї
визволення Рідного Краю - давали
важкам силу прешалати такі
труднощі, які здавалися неможли-
вими...

Скільки лицарських вояків зро-
блено за цей час!.. І скільки неві-
домих могил розкидано по на-
ших просторах!.. А в цих могилах
поховано тих, ким мушуть пишати-
ся нації...

Малоги де-який фактичний мате-

рива, в хору познайошити ширші
 хвіля нашого і рідною громадянства
 з нашими мурениками і мурарями,
 що їхня добра пам'ять мурить не
 рейти наступним поколінням...
 Тим більше, що до тепер в кожному
 нарядному гробілено дуже мало...

Звертаюся до всіх, хто знає про
 мурарські вмики, або про муренизбу
 сміють наших мурарів, - подати
 відомості до мене для компо-
 нування посвідуючих аналогич-
 них випусків. Що зможе подати
 деталі, подробиці, або виправити свої
 помилки, - скаже про це зробіть...
 За написаний матеріал і вкартки
 буду дуже вдячний.

Автор.

19 квітня 1922р.
 Київст. - Дев. Відділ 3 Зап. обл.
 м. Камінь.

1. Сотник Губаревич Іван.

Сотник Губаревич Іван був командиром ^{отр} ~~Т~~ сотні 4-го пішого імені Гетьмана Богдана Хмельницького полку, який спочатку 1919 року командував полковник Мазуренко.

Сотник Губаревич - хоробрий, завзятий старшина, щирий патріот і надзвичайно ладної вдачі людина...

У сімні 1919 року зі своєю сотнею був в заставі за залізничним мостом в Катеринославі. Двірець був занятий нашими частинами: 36 Полтавський полком і Самарською полком.

Большовики - москалі почали сміливі гарматним вогнем обстрілювати двірець, і частини його залучили. Ворог переніс вогонь на міст і після підготовки пішов в атаку...

Сотник Губаревич мужньо залучився на своєму місці, прийняв атаку на себе, відбив вора і утримав міст.

Частини повернулись на своє місце і ще трималися півтора дні.

Але Лівобережжя прийшлося залишити. На станції Знаменка на Херсонщині скучилися військові ешелони, потяги з військовим майном і т.д. Ворог напав на станцію, боїшли

захопити велику здобичу... 7 обітська дивізія веде упертий наступ. Де-які частини її пішли в атаку на двірць. Щоби врятувати становище, сот. Гударевич зі своєю сотнею сміливо кидайтесь в контр-атаку на значно більшого члена ворога. Полкети, "приклади", хрест кісток, стогін... Атаку відбито... Евакуацію стачі переведено цілком і все вивезено, відійшли штаби, становище врятовано... але дорогою ціною: сотник Гударевич, що був в самих передніх рядах, уяв проколотий кількома ворожими гарматами... Він свято виконав свій обов'язок перед Батьківщиною... Поховати його не вдалось...

Нема помилок, нема хрестів з написом, нема нічого, що зберігало б пам'ять про лицаря... Так хай же його ім'я золотими літерами буде записане в наших серцях і хай воно завжди нагадує нам, як треба кохати Рідний Край...

Г. Підхорунжий Карачевців Іван. 1 л.

Середнього зросту, горнявий, кудрявий - він був надзвичайно "симпатичний". Його ^{любили} ~~кохали~~ без гомону 49 стр. курінь...

Раковець-кулеметник-він забивав в першій лаві і з "Леоном"
і з важким кулеметом...

В знаменитій атаці Ново-Ушицького лісу 5 жовтня 1940р.
був в першій лаві. Тяжкі рани в ногу і шию вивели його
з ряду. Неприємного його вивели до новоушицької зем-
ської лікарні...

Листопадіві події... Відворот... сестрички несподіваний,
що за ніч не встигло евакууватися... що Каравець залишився
в руках "культур-трестів" XX віку.

Водився ворог, що Каравець - "петлюровець". ~~і нічого~~
~~не зробив йому~~, його ~~тіло~~ виволокли на двір лікарні
і порубали шматочками... Ні стону, ні плачу вони не почули...
Там члїрають за ідею...

3. Торчиник (Дудельський) (генерал) →

Торчиник (Дудельський) (генерал), бувший обер-лейтенант ав-
стрійської армії. Під час формування українських сіро-
вих стрільців вступив до 1 полку, в якому і прослу-
жує майже 4 роки...

В нагнінрєнській армії служив з січня 1920 року. Весною
вступив до 2 стр. куреня 7 стр. бригади.

Під час упертих боїв на р. Стрпичі біля м. Бучача, в лип-
ні 1920 р. виявив лицарську мужність і хоробрість.

В бою 24 липня біля села Жички, при атаці виступи
першим кинувся вперед на шансі ворога під сильним ружиння
ним і кулеметним огнем... ~~ворога~~... Цього приклад, цього чинне "слава"
заохочує стірайців... Атака була спіхійна. Ворог залишив ^{законн.} ~~шанси~~..
Але підійшли ворожі резерви - і більшовики перейшли в контр-на-
ступ.

~~На велике ^{жаль} нещастя~~ ворожа куля забила пор. Бубельського..
Сотня заохочувалася і відійшла, не захопивши тіла лицаря..

Пор. Бубельський - по національності - жид, але душою
і серцем почувал себе українцем, ^{патріотичний} ~~як~~ ^{як} ~~своїм~~ ^{своїм} ~~патріотичним~~..
Своїм смертю він ~~доказав~~ ^{жидів} ~~що єврейський народ здатний~~
до самопожертви на користь ~~своїм~~ ^{своїм} ~~патріотичним~~..

Небіженець походив родом з м. Доробича в Гали-
чині...

4. Підпоручник Хомяк Антін.

Чроки тяжкої боротьби за У.Н.Р... активна збройна боротьба армії... Один ворог змінює другого: більшовики, денікінці, німці, анархисти... Не сила... Виступили Борці... Вувага фронту на відвернула своє лице, і Борців за волю примушена змирити в неволі... за дротами...

Сторіжково... Табор інтернованих українців, денікінців, більшовиків.

Маланюковичий підпоручник 3-го Закарпатського полку Антін Степанович Хомяк і туди найшов зброю для боротьби з ворогами Катківцями...

Ново уціливі карикатури і туди дошукують ворогові.

"Ідуть до Криму" - робить сурдор; також і інші малюнки...

"Культурна Москва" найшла засіб боротьби з маляром.

Три "шардівських орієнери":

- 1) Капітан Ломакін Корній, 3-го Івандівського Московського полку, родом, згодом, з Кавказу;
- 2) Капітан Кемка Микола, Касерольського полку,

родом з Києва і 3) Полковник Цехотинський Євген, Кекель-
мського полку, з Черніובה - 24 червня 1919 року о 5 год. вечера
здибали Хомяка в прохіді з таборової праліні до
уливарьника.

Капітан Ломасін в упор вистрілив з самопалу
в Хомяка і забив його на місці... Із решти "орієн-
тів" ще хтось вистрілив в Хомяка, але поранив козака
Гетьманського і соружного Анела, які під ту хвили-
ну були в уливарьнику...

Коментарі зайві...

Шановні, нам читати самі узимати вимок

"краща синів матушки Росії"...

5. Полковник Черниця Павло.

Кінець січня 1919 року... Ворог наступає на Київ... Міс-
кити з усіх боків...

Полковникові Павлові Черниці з його 4-м Чорноморським
полком дається завдання - оборонити місто Сквиру.

Полк іде займати місто, але ворог попередив:

у Сквири Бельшівки... Полковник Черниця зі своїми
Торноморцями отаборився в селі Н, що в 8 верстах від
міста, і підготовався до наступу.

На другий день /23 січня/ до полку прибуває Бельшівська
делегация і пропонує перейти на існуючий фронт... Але у відповідь
на це, 04-ї години дня полк Черниця починає наступ на
місто... Лава підіймає майже до міста, кіннота
спинилася... Залиши... Полковник Черниця з 4 казакми
сам їде ^{на} /4 розв'язку до міста...

Та за недовго спиткала відважного полководця.
У місті полковник Черниця наткнувся на великі сили
ворога, які оточили верховин... Останні спинилися і
залиши на шидівському узвишті...
Полк далеко за містом - допомогти не може... Вогор
напосідає... Здається?! І в полку нікому не при-
ходить!... І 5 митарів за ночі відбивали наступ
майже сотні ворогів на протязі доброго часу...

Поспіває на допоміжну полк, пошуком ступівнику...
Але у верів військи набой... Вогор спинає їде вперед...

- Слава!.. Слава!..

Лави, свої, рідні, сміло посуваються вперед... Ворог тікає...
Лишаються на місці тільки Б'їрунів з багнетними ранами.

Вірні козак прийшли на допомогу, але, на жаль,
загіно...

Тіла мучарів з військовою пошаною було поховано
в м. Біла-Церква...

6. Козак Крисальний Дмитро.

В Січю 17 листопада 1921 року біля села Мали-Миньки, Об-
руцького повіту на Волині, тяжко був ранений в ногу
козак повстаного загону Крисальний Дмитро.

Під натиском переважалої сил ворожої кін-
ноти Котівського загін мучив відходити... Ворог
насідає, а змучені, виснажені ~~повстанці~~-повстанці не
в силах нести раненого...

- Залиште ^{мі} ^{моя}... Ідіть... Помітіть за мене...
Господи, прости!..

Крисальний знає, що його чекає: морд, страшний морд,
змицання і вреситі смерть...

- Так ні, лютий вороже, не вдається тобі
попенкувати над козацькою ченою головою!..

Душка, як блискавка, промайнула в голові...
А ворог наближається - жорстокий, холодний, невблаганний...

Крисальний під^{лотик}сидеє під себе кілька ружив
гранат і на очах у ворогів і своїх товаришів по^{лю}бав
розірваний на шматки...

Так улірають вірні сини України!..

7. Сотник Вержболович.

Листопад 1919 року. Ворог наосідає. Батерія майже
в упор розстрілює його... Але болотників сила...
оточують село. Білгородку біля станції Христинка,
на Волині. Відходити нема куди.

- Полон... Петлюровець... Старшина...

Сотник Вершолович узвляє, що може бути... Він розстрілює всі патрони свого самопалу в ворогів, а останній лишає для себе.

— Боже, врятуй Україну... і прийми мою грішну душу!..

Короткий сухий звук — і душа лицаря полинула до Правдивого скаржитися на одвічні кривди!..

8. Повстанець Вдовиченко Назар.

Зарок отамана "Чорна Клара" дався в знаки окупантам-москалям... Кол'ягійки, чека, зборишки продралого і інші "коми" не могли спокійно спати, коли розносилися чутки про те, що повстав "Чорна Клара". Призначався великі частини кінноти для "ліквідації бандітов", але відділ був ^{шов} зарарований: вловити його не було можливим...

Большовики почали систематично переводити об'яви по селах та містечках...

Несподівано було оточене село Тольніці, Тай-
снського повіту...

Інось сталося, що молодий хлопець Назар
Борвишко був спійманий там в своїй хаті... Ма-
буть, не одійшлося без якогось-небудь камізама, або
"зривка"...

— Товстаниць!.. З відгину "Корної Хмарі!..

Назар знав, що шмиго виходу нема. Кинувся
тікати... Але ворожа куля зарешила його...
Вора поспішав позмицятися...

— Так ні... поки живий, — не буде цього!..

Назар вистрілив собі в голову...

Водили москалі, почали рубити шабляками
мертве тіло... мовали, оскверняли... Але дуже
швидко вже полинув-вілкий, гордий...

Останки поховали родичі на своїому сільському
цвинтарі...

9. Тайовий Нінічський Микола

Верпень 1919 року.

Бронепотяг "Запорозька Січ" на позиції ^{по} лінії стіціями
 Бар і Матейково... Браворуч і ліворуч наші піші і кін-
 ні частини. Тільки... Замислився біля передньої гармати
 молодий студент ірної інституту, а нині роїовий
 Микола Мілінський... Перед ним ликуть бурхливі хвилки
 близької минувшини... Булки одна за одною рояться, як
 булкілки...

Тантом-галас, крики... тривога.

За повороту показався паротяг, який хутко
 летить на панцерник. Дяк всім очевидно, що Большо
 вими пущили його з метою зрвати Бронепотяг...

Бережак^{на} і зовилювалася команда. Почали зиса-
 мувати... Злянув навколо себе Микола-нікого нема: і він
 лишився один... - "Так... Врештківтися це можна... А потім?!"

Це ж - наша сила, наші гроші!.."

Він рішуче спинається за гармату... Туди треміть..
 От навів - Бу-м-м-м!.. З паротягу злетіли трюба, але
 він також хутко біжить вперед... От уже недалеко...

- Скоріше, скоріше!.. Кожне, нехте не встигну?..

Бум-м-м-м!... Змаряд влучив у "золотник"... Запис-
кав підранимий звір і раптом знесилено стів...
тихий, покірний... безпечний...

Повернулася команда і стала роздавати Болошовицький
подарунок: ліни, 4 цестидуючі мові змаряди, піроксин...

- Ого!.. Бум і кавалка не займалося б!..

Микола тільки уміянув та вітер вніт-
ніе голо...

Сміливий конан записув в знаменитих Боях під
Замостем, в 1920 році.

10. Борунки Тересада Хведір.

Червень 1920 року. Залізна дивізія займал фронт:
Тропова, Лозова, Канатківці, Іванківці і др. села.

Гетр. Бригада - на лівому крилі, проти міста Мар-
города. Правіше неї - Гетр. Бриг. лівіше - якась польська гафіна.

З червня о 11 год. ранку до штабу Гетр. Бригади
було доставлено двох ворожих кіннотників, які переї-
шли на наш бік...

Від них командир бригади-полк. Мандрук дові-
дався про розполог ворожих частин, резервів, кармат,
обозів і т.ин. Перебірники повідомили також і про укритті
підступки... Увечері того ж дня полк. Мандрук зібрав до кучи
всю кінноту бригади та 19-ї Мухомірської піхоти-ї, зосередивши
на старих позиціях заслону з обозних, штабних і т.под.
"вожків", чекав ранку, щоб перейти в наступ...

На фронті - тиша... Де-коли тільки сонно зацо-
кати кулемет і заловки; та немале несподіванко
навіть далі себе рівне кармата, злякавшись, що по-
рушила кінну тищу, й затихає...

На світанку командир бригади поблагословив
вожків і зі словами: "З Богом!.. Вперед!..", наказав рушатись

На правому крилі, на межі з участком 8 брига-
ди знаходився міст через маленьку річку, що була
перед фронтом. Через цей міст і перейшов від-
діл і попрямував обходячи на село Маргородську Слобідку

Вже зовсім стало видно, коли відділ наблизився до села.
Піхота розгиналася в лаву і почала наступати на ворога

Занімає, а кіннота з вишками "слава" кинулася до села,
де були обози і гармати. Було відомо, що гармати зна-
ходяться на цвинтарі; туди і направилися лави...

Поручник Пересада виділився з лави і першим
доскопив до Батерії... Одразу в брні кинувся кулеметник
що сидів на таланиці за кулеметом і вже готовий
був відкрити вогонь по кінній лаві, яка вулицею на-
ближалася з криками "слава".

Поручник Пересада оцінив небезпеку...

Колонна шашока — кулемет стів не страшиком...
Червоні командіри та іждові сиділи на конях, щоб
вивести гармату (тут була тільки одна). Пор. Пересада
зарядив першого іждового і руху не дав. Все це зро-
билось в один мить... Червоні не всіли і ошддїри-
ся і розміркують, як вже наближалася і речита кін-
ноті — і почалася рубка "товаришів"...

Коли трохи втихомирилася — почали чути
дружні гармати...

Всесидній вулиці знайшли її, готирі орїри з гарматними

навозом і кучено. Торубали "товаришів" законним зливом "воєнкою" Батерії... Потім придналися до нікоти і почали наступати на ворога /власниво-повертатися до долу! Ворог не витримав і став відходити на ліве крило нашого фронту, тоб-то на уласток польської частини...

Проходу великий...

По дорозі до села Ушакивіці бригаду зустрів командир дивізії - Генерал-Харунжий Удовиченко, вів з перемогою і дякував за добре виконане завдання.

В цій бою було взято трофеї - 9 лених гармат, 3 броні, дві таларки з кулеметами, 4 візги з гарматними навозами, кучено і де-якія полонених.

II.

Торубник Пересада брав участь в поїзді в напрямку Болшівників 27 серпня 1920 року відділу який складався з 1/3 козаків та старшин і який в м. Монастирсько законив величезний ворожий обоз другом ладу, доставивши його в район розташування своїх частин.

Грав участь в бою з більшовиками в замілку у нас біля села Андрибці, де було захоплено до полону одну "роту" Збітов. полку...

3-ю половиною 1920 року після заняття м. Нова-Ушиця, нами військо продовжувало наступ. пор. Перегада, будучи начальником розвідки, рясавед слідом за більшовиками і вивчивши, що ворог зайняв позицію на околиці лісу, що на схід від міста, розгорнув свою роту і почав наступати. з метою з'ясувати про чисельність ворога.

Коли віддалі між лавою і лісом значно зменшилася, ворог вистрив дуже сильний ручний і кулеметний вогонь.

Козаки являючись - місцевість була цілком відкритою: жадно вприска або куца... Почали відходити. Пор. Перегада - останній: жарти з козаками, закокору і не дає скучитися, щоб уникнути зайвих втрат... Це йому вдалося, але сам він звернув на себе увагу ворога: більшовики майже весь вогонь перенесли на

пор. Тересаду... Тим хоробрий старшина був, ра-
нений тяжко в швидіт. Неприємного його перенесли
до новоушицької лікарні...

Товариш дядь Дольшовици перейшли в контр-
наступ і зайняли м. Нову-Ушицю. Вони по вулицях
почивали дні, коли до лікарні підїхали тачанка з
де-кінькома козачами, які під одстрілом вимесли
пор. Тересаду, майже вирвавши з Дольшовицьких рук
і відстрілюючи вивезли його. Пор. Тересаду козачи
дуже любили...

Зновітнє Нова Ушиця була зайнята нами знову...

11. Козак. П'ячків Микола.

4 вересня 1940 року одна гармата I батерії 7-го гарматного
курня 3 Залізної дивізії стояла на позиції на західному горбі
біля села Комарівка, в районі м. Ніжнова за Дністром.

Увечері ворожка піхота пішла в наступ на село, по-
тиснула нашу піхоту і зайняла більшу частину села.

Наші піші віддали відступили до задніх горбів...
Гармата відкрива вогонь по ворогові, але останній
уперто посувався вперед... От вже і наша лави
недалеко від гармати... От вже в декількох - сажнях...
Ворог з близької віддалі обстрілює гармату; вогонь
його остільки сильний та влучний, що праць біля
гармати неможливі.

Одну рівновагу, повна свідомість важливості
менту не покидає наводника - козак Микола Тупикова...
Він провадить остільки жвавий та влучний вогонь
що лави ворожої піхоти не витримують замишлого
село і припиняють настих на цю відступити...
Наша піхота оправилася, впорядкувалася, і небезпе-
ка бути змишленими в Дністро-лимуна...

Завдяки мужності і спокою коз. Тупикова - і пі-
хота не понесла втрат і батарея не позбулася
своїх гармат.

II

В боях біля с. Пидківка, що коло м. Нова-Ушиця на

Тодісно, 4 жовтня 1920 року дві батареї 7 гарматного
пушки попали під такий сильний ворог вогню важкої воро-
жої артилерії, що працювати біля гармат здавалося не-
можливим... Знаряди падали найближче біля гармат.

Друка батарей і одна гармата першої-припинили во-
гню і із одлуги захищалися в манюх, що були біля
гармат. Тільки друка гармата I-ї батареї, при якій
наводником був козак Мухомів, поперемнолу інтен-
зивно продовжувала стрільбу...

Один ворожий заряд розірвався в 4 кроках від
гармат і хороброго козака врятувало тільки те,
що він укрився за щитом. Однак Мухомів не
припинив стрільбу і завдання, покладене на бата-
рію, було добре виконане...

III.

В боях біля с. Стрижа, що коло м. Нова Грушца,
13 жовтня 1920 року по ході боя треба було гар-
мату поставити на відкриту позицію...

Це була гармата Мухомова. Вона остільки успішно виконувала свої завдання, що ворог звернув на неї увагу, і вогонь кількох Батерій переніс на нею...

Знаряди падали біля гармати. Облога кинула її, їзди не відважилось подати передок... І тільки козак Мухомов, козак Федотів та командир Батерії - підп. Трибрат врятували гармату...

При останньому метонадговому відвороті коз. Микола Мухомов був тяжко ранений біля села Корчівка і залишився в запислі ворога.

19. Хорунжий Абрамович Василь.

Всім відомі квітневі бої 1919 року біля м. Митомирів. Залізнично-тесничний корпус виявив найвищу упертість... Але сили ворога значно переважували наші...

Він тіснять, обходять невеличку купку залізничників... 13 квітня бої досягли найбільшої напруженості...

Тяжела батарея остільки захоплена боєм і стріль-
бою, що не поміряв, як відійшла частина піхоти
і як ворог відтяв її, батарею, від ровних сил... Бо-
літими ногами, як ворог оточив уже з усіх боків...

Здаті германці... Здатися в полон... Молод-
ший старшина батареї-хорунжий Абрамович Василь
яко убавляє преледи становища... А ворог наближаєть-
ся, радий-здорови велика і майже в руках...

Раптом хор. Абрамович зібрав коло себе десятків зо
два козаків 1-го Запорозького полку, що прибули до бате-
рії... "Молоці! Не дамося ворогові!.. В атаку!..
Вперед!.. Слава!!!"

Окинувши оком місцевість і вибравши напрямок, хор.
Абрамович еміно повів невелику купку відважних
козаків в атаку...

Остільки різкий був удар, що ворог не витримав..
роздався...

Проход вільний...

На рясні батареї виїждять на вершні Митрополі-
Черняхів...

Хор. Абрамович захищався зі своїми козаками
і прикривав відходу...

От його поранило в ліву руку, але він - в ладу,
також мушно б'ється з ворогом... Лише звернувши він
преднабав до батареї - в місці її відпочинку...

Для всіх було ясно, хто врятував так кошовні
в той час гармати...

13. Козак Пасиченко Данило та інші

Багатою легенд і казок породив Зимовий Похід...
Але найбільше враженими, найбільше франкістичними
безумовно є ті які уявляють собою чисту правду.
Та навіть і бути не могло, бо сам цей похід
є такою дійсністю, яка сміло може сперечатися з
вигвором самої вільної, самої шлюдої франкізації...

Перші числа квітня... Армія У.Н.Т. - на Херсонщині...
Запорозька дивізія займає район с. Злодуси...
Третій сотні імені Євстафіяного Гро Запорозьки

сього пізно поїхати наказано зайняти село Ново-Крас-
ну, що поблизу станції Кануєтани...

Тієї... Письмо вислужила сотня з села Ласова
і поїхала на Ново-Красну...

На віддалі однієї верстви від села командир
зупинив сотню і признав роз'їзду який мусив зр-
обити розвідку села...

До складу роз'їзду увійшли козак - Марія Зрицько,
Макаренко Іван, Савенко Іван, Смирнов Дмитро і
Талбін Пилип. Начальником призначено коз. Пасіни-
ченка Данила. Дав їм відомі інструкції для
розвідки - і хлопці вирушили...

- Чекайте, хлопці... Зараз щось придумаємо...

За мною... тільки тільки...

Коз. Пасіниченко звертає з дороги та їде нав-
проти до села... Брешуть не... Але це безпечно.
"товариші", побляв, мучають, це переночувати...
Займи в одне погубиря-ніко...

В друзі-товариші з кулеметом. - Варті нема...

Сіма... сіма... сіма...

- Казіш... Огохніть...

- Хто там таму? У мене вже є: аси, рожки
кулементари... Досить з мене!...

- Та вийдіть на звану... Дуже просимо...

- Ой, ну що мені з вами!...

Дзурко виходить на пошук...

- Міко, дзурку... Ми не болошовики ми-
українці... Що, Сарато іде у вас?...

- Та 4 кулементари...

- А звари Сарато?...

- Та досить...

- Ах, ой що... Ви, дзурку, мовіть...

Ми заперемо кулементари...

- Так кажіть, хлопці... Я нігу до хати і
буду сидіти коли хто прикинець...

- Все добре... А ти, Макаренко, ставай біля
вікна - і даси знати, коли що...

Все зроблено в одну хвилину...

Зняли з таранки кулемета, забрали сітринки
з навозом і тиско всі направились до коней...

От і вона... Хропуть-погули хозівнів...

Миттєво усталили кулемета... і погнався цесь
франтаситичне...

Тріциють кулемет... Бігають Бомбовики...

Навіть в оуній білизні виєкають з жем...

І все з села тікає... тікає кудись-дали від куле-
мета. Посілаи, звукового... Світня кинулася до
села, але ворога там вже не було...

Почали збирати трофеї: сотні півтори
рушниць, три сітри навоїв обоз з продуктами,
3-4 сітри з награваними селянським майном:
жіночим вбранням черевками, гобітьами і т.п.
Світня тільки дивувалася, коли довідалася, як
це сталося...

Та ж і не дивно те, що зробили цесь
перо козаків, єдиною зброєю яких була
візвара...

14. Козак Костюк.

При осінньому наступі 1920 року. Армії У.Н.Р. - на
чолі 3-ї Західної дивізії район Нової-Ушиці особливо
відзначився упертими боями...

Мирківці, Рилівка, Нова-Ушиця, Щербівці, Стру-
па, Замисів, Басітин і т. под. - все це успішно завзя-
тисе військ. При, хорді, ліси-спряжні і наїзну і оборону...

Без винятка дивізії була в роботі: обходи, атаки,
переслідування...

Кічка сотні чл. дивізії 18го зновтню завзя-
то атакувала ворога, що тримав позиції біля
села Басітина.

Тоді же атаку козак Костюк знав відбивав від
своїї сотні... Воно це не дивно, бо німецькі військ біля
Басітина особливо перивна і лішня...

Благодаря по місц, Костюк заприятів обоз...

Продивився, прислухався - "товариші"...

Не губазрив гово - "Слава"!

От стоїть гарний "Екіпаж". Біля нього добре одягнені "товариш" .. Блиснула шабля - товариш повстав. - Хто такий ...

- Товариш командир бригади .. перелякано відповідає з дзвонячим озвученням ...

- Ну, збирайся! .. Хутико! .. Зброю на одну фірму ... Марш ...

Підв'яз 15 в'язів, руживки, з дзвонячим похлюпанням - от згодив Костянтина, яку він доставив до своєї частини ..

15. Сотник Черня Павло.

Сотник Черня Павло був командиром сотні 2-го Залізничного полку ...

Під час бою біля села Закриминого, Старо-Костянтинівського повіту в квітні 1919 року йому було наказано вести наступ прямо на село і зайняти його ...

Силою нічого зі своєю сотнею Черня ...

Отъ вже и село...

- Ватаку!.. Слава!..

Сотня ризице иде ватаку... Черня попереду...
Ма ворога куля чвала на нього... Попав
вигора під кулемет і повалився, як колос під
серпом...

Забивавалась сотня: нема командира
ворог же збільшує ворого... Відійшла за село, не
законивши тіла невідника...

Але підійшли резерви. Єдиним ударом видили
ворога і зайняли село... А

У тій днійшли тіло свого улюбленого коман-
дирі і товарища-світника Черні... але в якому вигляді...

Обдертого, роздашеного, з шавельними і балетними
ранами, з відірваними пальцями, на яких були
обручки...

Тунки, татари, переніли зі своїми ворогами
обродились молодіше, а "соціалісти" XX віку...

16. Чотобий Редотьел Петро.

20-го числа 1920 року на фронті біля сел. Вигорово-Василів на Збручі, ворог побив наші... Прорвавши фронт, ворог розпорочив нашу пісоту і вже сунув свої лави на І батарею 7-го гарматного куреня, що стояла на цьому укріпленні...

На хвості звездок батареї з обсерваційним пунктом утримувався-ї вже мучилася без порівняття... Ворог припинився...

Ворог недалеко. З близької віддалі обстрілює батарею... Біля неї - метушня безпорядок; більше вже неспівають... от-от підуть в атаку...

Але тут раптом керування батареєю одне чотобий Редотьел Петро...

- Картер!.. Терца-вогні!.. Збруча!..

Завила картер... Зринули лави ворогні і подалеж назад...

Тим часом справилася їздівішниця обслуга батареї. Подали передки-заряджками гарматні

і батарея без жадних втрат відійшла назад...

А тут вже і наша піхота ухорядувалася
-веде наступ...

Через де-який час ворога збито... Все на
своє місце... і гармати також. Але у ком-
ню, починаючи з командира батареї, в слові ма-
чила думка: Чи так це воно було б, коли
не мужність та стійкість ротного Федотьва...

17. Хорунжий Аристідів Веніамин.

Корпус отамана Балдана в січні 1919 року під
напівком Соловйових звільняв Лівобережжя і набли-
жався до Києва...

Відгородив з боями, з затримками...

Особливо уперті бої почалися біля м. Полтави,
яку оборонив 2 Запорозький полк...

При маленіх атаках ворога на урочище
"Крутий Беріг" загинув славно смертю хорунжий
2 Запорозького полку Аристідів Веніамин...

В критичний момент бою, коли ворог пішов уже в

атаку і коли прорив на цю сторону відтинкові загрозив катастрофічними наслідками для всього полку, хор. Арестидів рішуче зі своєю сотнею кинувся в бій на ворога і затримав його, але сам нав., проколотий піррима бачетали.

Між небезпечкою з місця бою вилетіти не вдалося...

18. Борис і Олександр Терепелови.

Борис і Олександр Терепелови — гимназійські учні, з повітового міста Л. на Полтавщині. З часів розпочаття боротьби з більшовиками-москалями приймали участь в різних українських відділах, починаючи з афронного куріня м. Л. в 1918 році.

В 1920 р. наблизилися до складу кінного полку особула Прошова, що був при 3 Закарпатській дивізії, і брали участь у всіх акціях цього полку...

Під час мстопадкового відвороту Армії

У.Н.Р. кінний полк Фролова був розпоршений
в районі м. Вендиган на Поділля. До міс-
течка й тікали три козачи: Кулінеский
і Терепенови Борис і Олександр.

Після зає їзди коняка Олександра шкунув-
нула, і він упав з сідла... Почали ло-
вити коня, але виймати не могли... А
ворог уже от-от надозжене...

Борис наді пропонує братові сідати
на його коняку... Удвіх на одній коняці во-
ни тікають ще трохи...

Біля м. Вендиган залмана коняка їхня
встихла втомилася, що не могла вже бігти...

Що робити?..

Олександр зіскакує з коня...

Ворог - недалеко; багать ще картину.
Багать ще і юнак, але його ділаки
рішучі, вневмені... трохи мервові...

- Ну, Борисе, прощай!..

Лутко наставив є дуго свого карабіна
проти свого сусіда...

Сухий звук ступу - і увірвався тужа
життя молоденької квітки, що працює
до сонця, до весні...

Здриснувся і побідилим Борис і Куїні-
ський, але робити вже нічого... Порами міка-
ти далі...

Врешті жа місцерком заховався в істечу-
туні криви не витримали, і Борис упав
непритомний...

Відрозивши помахнувши далі, щоб
з'єднатися зі своїми, але це їм не вда-
лося, і вони попадають до полону.

Потім же ведуть їх декілька... Зупинили
є на ст. Ракни. До полонених ніхто
не з'явився, тільки два революційні
(по одному з кожного боку вагона) вар-
тували їх...

Кулінаський пропонує тикати... Від-
ватилося лише 8 воєнків...

• Тершим вископив Кулінаський, яким
борше Перешилов і інші...

Починається стрілянина...

Падає якийсь старшина... Падає і Ко-
рше Перешилов...

Утік лише Кулінаський... Він і пише
вістку про трагічну загибель двох бра-
тів-юнаків, про славно боротьбу і смерть
вперед на нашому тернистому шляху.

19. Сотник Кривуценко.

В 1919 році в середніх числах липня
місяця в бою з більшовиками біля села
Вербове, в районі ст. Ваньківки, був
забитий сотник Кривуценко...

Небитий служив у 7-му Сибірському
полку 3 Західної дивізії і командував

Тотню, яка складалася переважно з
так званих „низових козаків“...

Малюч тотню невеликого складу, сот-
ник Кривущенко звав ворога рішучістю
і сміливістю...

Так і був сема Вербова. Коли
большовики почали кастру зі складу і
вже зайняли край сема, сот. Криву-
щенко, будучи на північних височинах
від с. Вербова, пішов у атаку...

Козаків у сотні було мало (до 30),
а тому він рішив брати ворога на
перелік...

Зібравши свій дрібноток козаків,
сот. Кривущенко ударив на ворога
з боку...

У дивно було дивитися, як від 30
козаків тікав батальон² ворожий¹, то-
то до 1000 вояків...

Сот. Кривуценко викнав ворога за
себе, але сам пав у першій лаві, за-
битий ворожою кулею...

20. Сотник Сіренко Лукіян.

Сотник Сіренко Лукіян Хведорович
народився в Херсонщині. В 1907 році скінчив
гімназію і вступив до Одеського універ-
ситету на правний факультет...

Під час світової війни 1914-1918 рр.
скінчив Київську Миколаївську військову
школу... Всього час був на фронті; двічі
поранений... Під час революції з початку
українізації війська вступив до одної
з українізованих частин...

В 1920 р. в м. Кам'яниці з початку фор-
мування 1го Рекрутського полку сотник
Сіренко вступив до складу цього полку
на посаду командира сотні...

При формуванні 7^ї (4^ї) сот. бригади
3 Закарпатської дивізії, 1 Рехутовий полк вив-
ав весь цикл в неї... Сотник Сіренко став
командиром 1 сотні 19 (10) сот. курців...

В поратку квітня місяця 1940р. 7 бри-
гада виступила на фронт в напрямку
Напнежки...

Тією порубу польського фронту Кін-
нотом Буденного, польська і українська
армії почали відворот на захід...

Українська армія відступила з упередим
боями... Під час цих боїв вирішався
сот. Сіренко своїм умілим керуван-
ням сотнею, своєю рівновагою, мурно-
стю і спокоєм під самим сильним
вогнем ворога... Це мало величезний
вплив на козаків...

В поратку липня укр. армія зай-
мала позиції по західному березу

р. Збруча. 7 стр. бригада була на відтинковій селі
Званхувці-Сидорова; 19 стр. курінь - зпереду
о. Сидорова. 12 липня більшовики
перейшли р. Збруч. Своїй бригаді наказано
було швидко вийти прорив.

Командир куреня послав сот. Сіренка з
1 сотнею від нашого правого крила
до Збруча (в обхід лівого ворожого крила)
з метою відрізати ворога від річки. Друж
сотни почала наступ присто... Але під
натиском ворога, наша кіннота, що
була попереду, почала відходити і вконець
замкнула і в другу пішу сотню...

Ворожка кіннота побачила 1 сотню,
яка виконавала своє завдання і по-
сувалася вперед, в обхід ворогові. Її
одекачала сотню з її лівого крила і
почала рубати...

Бачучи неівні сили, сот. Сіренко порав

віддідати з боєм... Багато козаків було порубано, але сот. Сіренко не здавався.

Зібравши біля себе маленьку жментку козаків, він відступлювався до останнього каботю... Не стало каботів, припинялася стрільба... Наскочив ворог і порубав на кавалки сот. Сіренка та 7 козаків, що були біля каботю...

21. Бунчуковий Басів Зрицько.

При формуванні 1го Рекрутського полку Басів Зрицько вступив до його складу в ранзі готового. Коли Рекрутський полк влився в 7 сот. бригаду, Басів потрапив до 20 сот. куріня, в якому перебув всю "кампанію" щадн., безупинно у всіх боях з ворогом...

Тоді час відомою наскоку на с. Шаргородську Слобідку кадив в розвідку з тобою, зміг ворогую заставу й здобув виграшу-

нері відомості про воєна...

При літньому відвароті в бійці бі-
мь сена Захарівка був ранений і зам-
щений на полі бою...

Воєном був підібраний і, ніс на пере-
везки в м. Лянукоруб, відкритий
до м. Кам'янець-Подільського...

Не зважаючи на тяжку рану, бунтар-
ний Басів по дорозі зсунувся з возу
і кукурядою втік до с. Довжок, де
і перебував аж до осіннього на-
ступу армії У.Н.Р.

Коли м. Кам'янець було зайняте нами,
бунт. Басів знову вступив до своєї частини.
Рана зажила, і він знову в бою, аж
до метопадового відвороту...

Самовідданість і палке кофання
рівною краю, ці головні прикмети че-
лого козака, у бунт. Басова чево-

ного життям проведять через все його життя... своїми вчинками і своєю кров'ю він дохазяв це...

22. Готовий Поліщук Микола.

Вступив до Української Армії в липні місяці 1917 року, в організацію пор. Ковальчука в м. Жидан-Мели в Румунії.

В грудні 1917 р. переїхав до Бессарабії і вступив до 1 Зайдашацького кінного куріня імені Яна Кармелюка, який керував отаман Миколаєнко.

Курінь діявав на Поділлі. На своїому штахеті обесбровив червоні частини: в Ісаківцях - 53 червону совітську дивізію, в м. Кам'яні Чаєрки 3 Кавказького куріня. Звідси рот. Поліщук був посланий до міста Дуківці з метою обесбровити 254 Миколаївського полку, який розташовувався в с. Ганьків.

З допомогою селян, козаків, під керівництвом
гетьманського Поліщука, Билскаре виконали своє
завдання, при чому ні хвосту відпустили до-
дому, а з мадяком пот. Поліщук розпоряд-
ився так: обоз віддав селянам, музичні
інструменти здав для сфони в сільське
пожарне депо, медикаменти відправив
до Дунавської земської лікарні; гар-
матні набой (81) і гармати від двох
гармат закопав у лісі ^{муз. інструменти} (гарм. набой і
гармати в 1919 р. здав в 3 Зап. Зону дивізії).
Після повернення 254 Милос. полку, пот.
Поліщук повернувся до своєї частини
в м. Кам'янець... Незабаром курінь було
направлено до м. Харкова, де він
попав в розпорядження коменданта мі-
ста пех. Мушкетер-Важкопашською.
Під час виступу Поліщук перебу-
вав в районі м. Харкова, а після пова-

менш гетьмана - зі своєю гаетикою приймав участь в одержанні гетьманських гаетик і карних відділів; при цьому в м. Білому Колодзі на цукровому заводі готовим Поліщуком передовсім був забитий командир карного кінного відділу...

Замість гетьманців з'явилися спочатку місцеві, а потім і московські більшовики. Увесь час готовий Поліщук брав участь в бійках. В бійці біля с. Рубежне, керуючи хулеметом, збив ворожу Заставу, при чому загнав ворожий кулемет. В м. Кобеляки місцеві більшовики, т. з. „пятакові“, захопили обоз Богданівської полку. Курінь ім. Кармелюка в той час (18 січня) був у Полтаві. Одержавши наказ зайняти м. Кобеляки, 19го січня курінь прибув до станції, а 20го здобув і місто.

При захопленні міста рот. Поліщук

Забив комісара - колуніста Штейнберга...

10 ніч з 22 на 23 січня, підтаківці зробили напад на українців і захопили до полону Поліщука. Побитий добре прикладами, він був посаджений до в'язниці, а через 2 дні засуджений до розстрілу. Але о 4 год. того ж дня місто знову взяли українці і випустили з в'язниці своїх полонених...

Зі ст. Ковалівки гот. Поліщук був направлений до м. Кам'янець, де і пробув в штаті 5 тижнів.

Видурковичи гот. Поліщук знову вступив до "ліводеремного" полку, а потім до 16^{ти} загону, який перетворився в 3 Залізну дивізію. В складі цієї частини брав участь, як видатний кулеметник, в боях за м. Кам'янець, біля м. Шагани і др.

В цей період кілька разів відкешанді-

робував до рійських сел з метою вер-
бовки добровільців і завжди добре викону-
вав своє завдання.

В м. Дунавцях заслав на тиорус. Працював
до січня 1920. В цей час не поділяю вже
думи полка.

Полкомом Поліщук був заарештований в
м. Дунавцях, але скоро відпущений.

Почув, що в м. Кам'яниці організовується укра-
їнські частини. Направився туди і вступ-
ив до 1 Рехітського полку, який незабаром
влився в 5 Закарпатську дивізію...

В складі 20го куреня 7 стр. бригади брав
участь у всіх боях „кампанії“ 1920 р.

В боях під Канатківцями був ране-
ний... До якого час пролежав у шпиталі в
м. Автушківі... Віддурмавши, знову повер-
нувся до частини.

Вурхливе, повне криваво військово-мистецтво

Полізукове все зломив його духа
і в інтерв'юванні цей браковий воєн-
ка виявляє свого цуадню стійкість
і мужність...

23. Повстанець-сотник Піддубний Арсера.
Партизанка... Мала війна... Повстання...
Як все це різнилося від звичайної війни!
Стратегія й тактика загалом, мабуть, не
повіряють в можливість таких комбіна-
цій, які настільки часто ~~були~~^{ли} в перебі-
гу нашої визвольної боротьби.

Уявимо, наприклад, єврей полк французь-
ких драгун... Водопій... Що тут може бути?
Який висловується малюнок?..

Полк адногує... Штаборивелі десь біля
містечка, села, на хуторі і т.д. Жарту,
сміх... Ведуть до річки або криниці на-
пувати коні... На вулиці - дівчата,

молодши...

А ворог? Німці?!

Так вони ж там - далеко... Їх відділяє
безліч шанців, загород, адренон, барнетів,
гармат і т.д. Безперечно улаштовуються,
мляють спати - і тільки вартівні
стежать за порядком...

Але не такий водопій мушкетерів
в кімні мушкетерів 1921 р. в лісі "Слава"
Ольшніцького повіту на Поділлі...

В лісі отаборився повстанчий загін
"Горної Лиси". Відомий загін... Той,
що наводив прап на колуку...

Тисяч наскоків, бійок, переслідувань і
умер - врешті відпочинок в лісі...

Отаман Левченко і сотник Піддубний
- поперед, повстанці за ними ведуть
капувати коні... Коли раптомо - бов-
шовики... Вони створили за відділом

і отримав його...

Сутінка... білка... Повстанці згорва-
ли, але не встигли утікати сот. Арсена
Редотович Піддубний... Ворожка куди
загнала його і ранений він зали-
шився на місці... Розстріляв набої з
рушниці - схопився за самопал...

Як підранений лев відбивається від
зраї гакалок, так відстрілювався сот-
ник Піддубний від навідавшого ворога...

От вже розстріляв всі набої - мими-
лає одна куля: це був себе... При-
ставив самопала до голо - і не стало
видатного партизана, борця за велику
Батьківщину.

Повстанці упорядкувалися і почали
наступати на ворога... Прогнали його,
але в той мент, як сот. Піддубний
вже застрілює... Свідком смерті

мизар дуб поветанує Зовренко...
Пасовали там же в лісу... „Слави“.

24. Готовий Савчук Олекса.

Готовий Савчук Олекса Филипович сиріт був в 1
Закарпатській полку. По драку він був теж гра-
фіст... Щирий українець і ідейний борець за
Гатюківщину...

В березні місяці 1919 р. біл м. Тязьслава
на Волині він потрапив до полону. Поль-
шовики посадили його в в'язницю в
м. Тязьславі і тут починається мушкетер-
ський шлях мизаря...

Різкі допити Савчука надних ба-
жанних для ворога наслідків не дали...
На всі запитання він відповідав чим-
кам: „Ще не вийшла Україна“. Це драгувало
контр, які немилосердно грали мозду-
вати Савчука...

Відрізали вуха... Відповідь одна:

"Ще не вмерла Україна"

Відрізали язика... Замовкли уста, але
руки, почли співати:

"Ще не вмерла Україна"

Врешті садили, не почувши зрадниць-
кого слова або оказу...

Така моральна зметота і висогін
духа свідчать, що небіжчик був
вінським і щирим сином своєї
Ментки - України...

25. Торурник Млік Павло.

Торурник Павло Іванович Млік служив
в Українській Армії від 1917 р.

В січні 1919 р. однімав посаду командира
кінної сотні в Якіїв частині 10 корпусу.

В лютому 10 корпусу знаходився в ра-
йоні м. Бага на Поділлі. Понеме корпус

в більшість своїй складався з бесарабців, що були передкнуті болшевицькими настигалими, - відбули неспокій, під час яких командир корабля отаман Кірієнко був забитий, а сам корабель розвалився...

Пор. Лялін змігся в м. Джурині взяти човна, не маючи жадної знайомих людей. Але тут на його щастя вдалося йому познайомитися з однією інтелектуальною жидівською родиною, яка і рятувала його від болшевицьких обид.

Ця родина помістила його також до жидівської родини в м. Могилеві-Под. і тут пор. Лялін міркує, як би переїхав туди через Дністер до Румунії та знайти українські частини, що перейшли на територію Румунії в районі м. Тирасполь. Але в Могилеві переховувався ба-

гато старшин і козаків Волинської і Дні-
стерської кордонних бригад... В перших
числах травня пор. Мідін розпорядився
що по підготовці повстання, лишивши
дружку мікати за Дністер.

В районі Могилева в той час форму-
вався 1^й Світський Східно-Східний полк, ко-
мандиром якого був відомий на Поділля
Хрошевський командир Забана. Пор. Мід-
лін зумів увійти в цю організацію і в
дружбі похованих травня вже посідав команд-
ну посаду. Він користувався довірою Забана
і йому доручено було формування деяких
частин полку. Він сформував кулеметну
сотню переважно з козаків кордонних
бригад; майже в кожну сотню втиснув
не менше двох старшин своєї ор-
ганізації. На чолі повстанців став
сильноупанник полковник Григоренко,

який тив у місі в туюх веремвая від міста і прилав звязок з пор. Мелінін.

Полк. Григоренко також увійшов у стосунки з румунами і просив їх допомогти гарматним вогнем при захопленні міста.

До 12 вересня 1919 р. підготовку прагдо було закінчено.

Українська регулярна армія перейшла за Збруча в наступ і була вже на лінії Нової Тумиці. Мент був гарний, щоб вдарити з Запінців...

В ніч на 12 вересня всі повстанці зібрався в зазначеному місці і повели наступ на Могилів.

О 2 год. ночі місто було зайняте і Табан з невеликою кількістю первокоадміційців і однією батареєю залишив Могилів.

Ця батарея була сформована за

кілька днів перед повстанням і т.ч. Мелік
не встиг посадити туди своїх агентів...
Вона ж стала на ківаць успіх повстанців.
Вона відкрила вогонь по румунській батареї,
що стріляла з н. Атак зза двісті, і від-
била там одну гармату, після того
друга відмовилася стріляти... Боєво-
вирбка батареї перенесла вогонь на місто.

В цей час повстанцям зрадила мадьяр-
ська сотня, що перед тим перейшла на їх-
ній бік...

Повстання не вдалося...

Полковника Григоренка зрадники вий-
мали й забили, а пор. Мелік утік
на село.

На цей раз йому не пощастило: міс-
цеві боєвиовики його виймали і зва-
заного передали Гадакові.

В цього повстанного відділу було захоп-

лено до 10 вояків. Всіх їх посадили до в'язниці, а через кілька днів судили...

Суд відбувався в місцевому театрі. Керував судом Габан, який заздалегідь зробив висок: „пустіть в расход“...

На суді було багато місцевої публіки, яка й передавала потім, що цей суд було зроблено, щоб продемонструвати: як карає „робітничо-селянська“ влада своїх ворогів.

На суді пор. Мядін тримався спокійно, з ладною цемішкою, яка майже ніколи не сходила з його уст...

На запитання Габана, чи він визнає себе винним в збрійному виступі проти „роб.-сел.“ влади, знавши, яка буде кара, — пор. Мядін відповів:

— „Знав це я, і знали всі ми, але я не рекам, що кийдець вивести від вашої руки обесброваним“...

На їхні запитання відмовився відповісти.
Ті ж ноги о. год. на так званих Среб-
рієвких драх - по наказу Ісидора від руки
ката зурника Хасана полягло 10 в'язнів
симо України, на голі з пор. Людими.

Була тепла ніч. Засуджених роздягли,
поставили в'язі і по черзі розстрілювали...

В цей час одному з засуджених - пор.
Пилип'якові, тільки раненому в руку,
пощастило втікти.

Незабаром м. Могилів зайняла регу-
лярна українська частина. Товариш
недобитий пор. Пилип'як і розкавав все.
Займорованих його 9 товаришів викта-
ли з д'яли і поховали з військового
пошаново на міському цвинтарі...

На їхні труни від міста були по-
кладені вінки, і майже все населення
міста зі своєюми проводило їхні

остарки до ночі...

26. Полковник Куліківський.

При наступі на м. Проскурів в квітні 1919 р., бронепотягу „Запорожець“ № 3, який командував полк. Куліківський, було дане завдання: вийти зі стації „Проскурів“ чворони бронепотягу...

Від'їхавши до стації, полк. Куліківський відкрив такий сильний та ширший гарматний вогонь по ворожих панцерниках, що вони почали відходити... Але відходили, всі потяги віддали кураганний вогонь по „Запорожцю“.

Не дивлячись на це, полк. Куліківський наказав поєзуватися вперед...

Коли „Запорожець“ був уже в районі стації, брестовики пустили на нього паротяг. Полк. Куліківський не збудив рів

мовам: кутко віддав розпорядження -
і наотязь руетим в "турки", де він
і загинув...

Угорці відійшов... Королівському полку Ку-
ліківському замишлася в Проскуріві
велика військова збрив.

Тим ст. Богдановці тоді ж стався ці-
кавий ризь міст "Запорозець" і вою-
вали з козаками "Ландсеро"...

"Ландсеро" вийшла на зустріч "Запороз-
цям". Забаривши її, полк Куліківський
сам став за газмату і з другого боку
підбив ворожого панцерника.

"Вперед!" - і "Ландсеро" стала нашим
здобутком...

Взагалі, як свідчать ті, хто був
з полк Куліківський, не було такого
випадку, коли б він забивовался, за-
будив присутність душі і не виконав

197

добре свої бойові задати...

27. Корунтський Навардук.

В бою під Коронцем (район Нікавона)
в сьмні шдр. смєтно хоробрих нав
корунтсь Навардук. Він із своєю
півсотнею відбивався до останньої кулі,
і коли на нього накинувся більшови-
ки, у нього вистаргло муркості вди-
ти ще рукопаш двох червоноармійців
прикладом, після того він був сфолемий
в свїрї мим вородам.

На другий день, при поверненню позиції,
його знайдено озрабованого і забитого
під куцею... Його ледве можна було пі-
знати. На тілі мязув знайдено
47 ран.

Сильне перекачували, що його мурки
Градний. Отак кладуть наші герої
своє життя за щастя рідного краю...
("С. У.")

28. Братовбивець Горбатюк Павло.

(За А. Карпинським).

Павло Горбатюк - козак 1 сотні 28
Максима Залізняка полку.

1919 р. У липні в часі боїв українського
війська з більшовиками біля Горного Остякова
на Поділлі, коло с. Жутенці був зно-
влений більшовицький роз'їзд кіньми
в складі 30 душ. Коли полонених біль-
шовиків привели до штабу 28 полку, то
козак Павло Горбатюк сяд чивонаар-
мійців мізнав свого брата Івана
Горбатюка. Ця несподівана зустріч
братів відбулася дуже сумно. У ба-
лагуці з Іваном Павло переконав, що
одна його брата виставляла боротьба
українського народу цілком байдужа, що
йому там добре, де можна позабудувати
і більше заробити і т. п. Побачивши,

що з братом сховався цюпаца, Павло
Горбатюк став просити х-ра полку,
щоби йому дозволив власноручно забити
брата-зрадника. Командир полку цього
прохання не задовольнив. Ці положені
були відправлені до штабу корпусу в
м. Проскуров.

У Проскурові ці 30 більшовиків попали
до табору полонених... Цей дед-жикіє гає
Проскурів був здобутий більшовиками
— і заарештовані вище полонені знов оти-
нилися в своїх застінках.

Водному з боїв на лінії м.м. Трашнів,
Лянукоручь, Нове Село українським вій-
ськом було розбито декілька полків
червоної армії, прои чому в наші руки
попала багата здобич і більше, як 100
душ полонених... Серед полонених був
і Іван Горбатюк... треба було випадку,

~~X~~

що в дорозі партія полонених зустріла пана
вищезгаданий в кінний полк.

Серед полонених Павло Горбатюк знов
побачив свого брата-чужака Івана...
Павло рішився завести к-ру полку, що
на цей раз він не випустить більше зрад-
ника, і, що б там не було, а таку ганьбу
на себе він зносити більше не хоче...

Зі словами: „Собаці собага сидить!“
Павло Горбатюк на в'їзді у свого полку
і решті полонених власноручно зустрінив
свого брата Івана.

Труп поровано біля с. Рудки, мі-
сі по волості, Кам'янецького пов., на Поділлі.

---

29. Козаки Г. Дуба; П. Пугар.
(За А. Карпівським).

1-квітня 1920р. більшовики повели
наступ на нашу позицію біля сел: Кука,
Барсуки, Іванківці, Песець і Бучай...

Лісця впершого бою ворог заготив с.с. Ку-
 ру, Барсуки, ~~Званківці~~; Песець, де йшли
 попалися в полон біля Чо дум наших
 козаків, окремої бригади полк. Удовичен-
 ка" (З Записку диверзі)...

Як одобрювали, били і виводили наших
 козаків більшовики до себе в полон - ба-
 чили нами...

Врагів наших полонених зварилися два
 оратники: Г. Зюда і Т. Пураг.

Використовуючи недовкості місце-
 вості і передверіжній сутінок, ці
 два лицарі майже біцем кинулися
 доганяти більшовицький відділ, що
 вів наших полонених...

Несподівано напали, відкрити стрі-
 лянню... У вогня - переполох. Ковкої
 розбігав - залишив і полонених, ізброто,
 і обою...

Озброївез вводи і на гоші з двома сими-
вими кораками приєднавез до своїх
таетин.

30. Доктор Сушко Христина.

(За М. Вороним).

Христина Скарківська, жінка бригадир
в Сірової Стр. дивізії Романа Сушка, родилась
на північному Кавказі, в м. Сосі.

Далі жиньез має жинна на Вкраїні,
а потім дин здобуття вищої освіти
вдалась за кордон, де в Лозанні скін-
чила на медичному відділі університету,
одержавши вчену степеня доктора меди-
цини.

Пізніш дин визнакна прав лікаря в Ро-
сії зможила іспити при Вієськовій Ака-
демії в Петербурзі.

Винбухла війна і революція. Вірна

Дорка українського народу і щира пам'ятка свого цаю, Христина Скарківська на погратку 1918 р. вступила до українського війська, яко кучитурно-освітний старшина і поховив лікарь.

Настає хвиля гетьманської реакції: Христина не може смирити гетьманові і, щоб сяк-так перебути зимні, вступила кавіркою до аматорської української трупи, що грає в пучі ведиці біля Кікта.

Аж ось Петлюра підіймає повстання проти самозваного гетьмана, і Христина знову в рядах нашого війська, яко лікарь-старшина 5го полку корпусу С.С.

5го червня 1919 р. в бою під с. Малого Солихою (ст. Пузирки, між Старокосятинівими і Менетівкою) вона, рятуючи кулемети, відсталася у полон до болюшовиків, при голу освірелий камі-

большовик, і дурн кожен, вологив і вдеши
за довгі коєи своєю жертвою.

В полоні була тяжко бита і муче-
на. Відваляється духа і сирит ридутью
її в неволі... Непомітно викравшись,
вона втікає на даку неповне-
но большевиками потягу, а потім,
зіскогивши, добирається до Горного Верхова,
де дає нашим військовим властям спра-
вдовданья про розположення большевиць-
ких заєтків і знов береться до своєї
праці у війську...

10 липня 1919 р. була ранена двома
кулеметними кулями в праву руку
і, не виходячи з рядів, лишилає в
полку, за що дістала подяку в наказі
війську У.Н.Р. № 7. 56.

В серпні того же року виле в 4 полку
С.С. під с. Великою Сошкою підграє

найбільшої небезпеки вона, підтримуючи
 бадворієм духа отримувів, йшла з ними
 в першій лінії і була тяжко конту-
 жена, в наслідок того стався переаїт
 правого боку.

Ослаблена фізично, ще не володіючи рукою,
 при відвороті наших військ до Пальви,
 була залишена разом з 1200 хорими
 на тиф, вету і т.д. в м. Старахостяжикові.

Тут єдина Заслабля на тифлистий тиф,
 але не піддалася...

В час польської інвазії її інтен-
 ванно разом з сітовими отримувив в
 м. Луцку, де вона знову Заслабля...

То видуманню військовою місцею в
 Польщі була призначена до 6 стр. дивізії,
 яко куріиний лікар-поручник 46 стр. ку-
 ріки.

Приймала участь у всіх походах і боях

встр. дивісії в 1920 р. Завжди в першій лінії нарафкаються на певну кебету...

Тот в бою під Пергою (р. Уборз), виконуючи свої обов'язки, вона була ранена двома кулями в праву легень і в черевно-знервотоміа в ріжку.

Лікарь полк випадково надіслав її там, зробив перев'язку і, махнувши рукою, сказав:

— Немає сил того забирати пакі-марна праця; тут вже ніщо не допоможе!

Полкські повкери все ж таки забрали її на воза і привезли до шпиталю...

Визвилося, що кишки прострелено в кількох місцях і одна кишка застрягла в зредті, наслідком того — повна безвладність нир і рижкована операція кишечника.

В Варшаві п. Сушко зроблено 5 операцій.

Лице її постанє правдивої красуні,
щире кохання Рідного Краю, безмежна
бажирість і сила духа, любов до ко-
зацтва — все це спричинилося до того,
що сирові ступіньці свого улюбленого
лікаря п. Хр. Сушко інакше не на-
зивають, як "пані Зірка".

Її менше в нас і інтенування
"пані Зірка" розвиват навколо світ
і тепло. Її безмежна віра в нашу
правду, як дарівний бацькам, впитат
на невірєні душі.

З. Андрій Бесарабко; Василь Олексійко.
(За А. Коршнівським).

Звідки ви вони — не знаємо... Лише остан-
нє діло їхнього муреницького життя
переказали нам свідки — пани. Мрохи-
менко і сот. В. Малагжевецький (з Вол. обл.).

10 квітня 1920 р. в часі бою українських повстанців з червоною армією біля села Платонівка, Мираєнівського пов. на Херсонщині, позицію українців в кількох місцях було прорвано... Боротьва лише окремі пункти.

На одному з таких пунктів зрештою відбувалася партизанська битва під командуванням старшини (як звичайно невідоме), який був тяжко ранений... А. Бесарабко і В. Олексійко винесли раненого до другої лінії повстанців і, передавши саптарам, побігли назад на свою позицію... Це вже нікого не застало. Мишилося два кулемети і скринька ружних зарядів та піроксилінових шапок..

Більшовики оточили позицію з всіх боків... Кабоїв і одного - порятунку надного... — „Петлюровці, здайтеся!“ Зауважено казав де-кіля голосів червоноармійців...

Замість відповіді більшовики погнали
цук великого андуха - то лицарі України,
зваливши на одну куту залишені українські
кулемети, зброю, гранати, пірокемілн і
ставше обоє зверху, - перевернули і спу-
стили курок самобарядної бомби.

Тільки місяць видуху було забито декількох
більшовиків, які в своїй атаці встигли
перші добігти до наших борців за волю
і честь українського народу... Через деякий
час українські поетами знову здобули
с Платонівку... Тільки місяць видуху була
окрема могила, на якій більшовики
лишили табличку з написом: "Против
героїв ^{всього} ~~міста~~ безсілка..."

32. Полковник Акимів, соти. Матюши-
ко, Григоренко і Древинський.
(за А. Коршнівським).

Весною 1920р. біля с. Донукастри недалеко від

Зшиток 7.

м. Кримополд, під час переходу одного з відділів українських повстанців, змусив страшенно бурз - з дощем громом і блискавицею...

Одна з походних застав наткнулася на кінноту відомого Котковського, яка влітла нашім оточила... Застава складалася з 30-35 душ.

Побачивши себе оточеними, наші кинулися в одне місце ворожої лави... Пробилося ї дійшло до нашої армії душ 10-решта загинула, відстрілявшись до останнього набою...

Останні з наших людей, що були оточені: полк. Ашків, сот. Матюшенко, Єрмогаренко і Древинський, розстрілявши всі набої і не бажаючи дивитися в пащу московських катів, останніми набоями відобрали собі життя перед очима осканьченого ворога.

33. Іван Єрецько і Михайло Любомирський.
(За А. Корчунівським).

Селяне с. Бугайівка Таращанського повіту

211
на Київщині, — Іван Грещко і Михайло Любомир-
рий взяли на схованку від М. С-го і Л. С-го — пов-
станців с. Якимівка, кулемет системи „люїс“.

Погодизуючись переховати кулемет, І. Грещко та М.
Любомиррий дали слово, що вони нікому не вики-
нуть імен власників кулемета.

Про той кулемет довідалися Сольмівський комі-
сар м. Титіва, товариши Винниченко і Брещкогий...

І. Грещка і Любомиррого було схоплено, кинуті
у в'язницю, віддано на катування і муки і роз-
стріляно в їхньому ж селі в березні місяці цього
року... Ані імен власників кулемета, ані самого
кулемета лицарі слова — І. Грещко та М. Любомир-
рий не видали московським катам, хоч і пере-
несли надлюдські муки в московських „дека“.

Через деякий час співградожені мучеників розстрі-
ляли московського комісара Брещкого.

34. Козак Семен Пескоромний.

(За А. Карпівським).

Козак Семен Нескоромний слухав у З'язінової дивізії...

Восени 1919р. його захопили добровольці. В збірній станції для полонених при штабі Бредова його призначили на службу за ординарцям при самому ... Бредові... Висше шиття погало новоспеленому "Бредовцеві"... Московська мова, самоволь "господ одіцерів; хабарництво, продаж і спекуляція державним майном все це творило масивний стан цілковитого морального занепаду Бредовського оточення... Все і все грабувало, торгувало, продавало, надівало кишені, а поїм утікало...

Генерал Бредов мав власний автомобіль, добутий в одному з боїв з українцями. До С. Нескоромного дійшли чутки, що бувшиий його Начальник дивізії; тоді ще полковник О. Удовиненко наново сформував українську дивізію...

В голові Бредовського ординарцям виникав план негальної втечі до своєї. І тасмиццю цього плану Нескоромний? поєвзує ще другого ординарцям... Умовились на тому, що

213

завернуть від Вредова в український автомобіль,
пару коней - одну коняку для ординарця, а другу
в подарунок самому полковникові. . . .

- Все одно коні українські, казав товариш
Нескаромного.

Безь через тиждень після того, як склалося
щезлово, обидва „ізмєннікі“ вже рапортували в
штабі: вивізіі полк. Удовиченка про придуття
на службу до своєї дивізіі разом з автомобілем,
озброєнням і кіньми.

Коли в дивізіі хтось шартуноги запитав:
„А як же це ви не продали цього цього добра?“
- С. Нескаромний відповів: „Хай москалі тор-
цують нашою кривавицею, а нас ще Бог милував!“

35. Сот. Кармелюк.

(За А. Коринівським).

У червні 1919 р. на Брацлавщині сотникові Кар-
мелюкові вдалося згуртувати біля себе невели-
кий відділ партизанів. Брак зброї й амуніції

не давав можливості збільшити відділ по-
над 10-15 душ. В околицях було повно більшовиків,
які могли кожною хвилиною організацію від-
крити. Лишався один шлях, — напасти на
якийсь більшовицький відділ, перемогти його; за-
врати здорою, або ж справу скасувати...

Розвідка донесла, що до Вороновської цук-
рорварні прибув більшовицький відділ в складі
40 душ піхоти і 20 кіннотників при одному
кулеметі „Максіма“.

Негаймо зібрався всі 15 партізанів (3 кін-
нотники і 12 піхотинців) і зараз же вирушили
до цукрорварні...

Перед цукрорварнею піхота з шмалу звер-
нула і підійшла з боку. Сотник же Кар-
мелюк з двома кіннотниками в українсь-
ких козацьких вбраннях зі шмалами на шап-
ках що дусу вїхали на цукрорварню. Вартовий
більшовик злякався і кинувся до помещиканця
варті — вчинився переполох.

Зараз же тут вкопив сотник Кармелюк з одним з партизанів.

- Вийсь на двір зброю!.. Хто стріляв ліни вами?..

- Старшини, ваше Благородіє, два - оди у директора, ваше Благородіє!.. - залопотали в оди голос усі Болошовики... За п'ять хвили зброю, набої кудеш!

- все було зломане посеред подвір'я; біля бо дури гервопоярміїців замкнено в одну хату; до хати при- ставлено варту - біля вікон і дверей і лише після цього закликали ніхоту, якій було наказано забрати двоє Болошовицьких офіцерів, що обідали у директора цукроварні.

З цього моменту відділ Кармелюка став на ноги і добре таки дався взнаки Болошовикам.

36. Хорунжий Карпенко Микола.

Хорунжий Карпенко Микола Степанович походив з Чернігівщини.

З середньою освітою, надзвичайно легкої вдачі переконаний українець - він ще з 1918р. приймав

уділ в боротьбі з більшовиками - то в рядах української армії, то в загонах повстанців.

5го серпня 1920р. він вступив до складу 22 стр. куреня і весь час перебував в бойовій частині, беручи участь у всіх боях. (1920р.)

При наступі 5го жовтня 1920р. на ліс, що біля Нової-Ушиці (на схід) - він зі своїм кулеметом був в першій лаві... Коли стрільці залзли (кроків на 300 від лісу), він не раз підводився у весь зріст, слідкуючи, де падають кулі...

Коли в його кулеметі зробилася „задержка“, він перейшов до сусіднього кулемету з ружинцею („номера“ в той час виправляли „задержку“), підвівся у весь зріст, стріляв з ружиниці і коректував стрільбу з кулемету.

— „От - так, так... Кулі летять прямо по узлісся!..“

Він повернувся - подивитися на свій кулемет. В цю мить йому ворожа куля улучила його в голову і перервала зниття одного з найвір-

ніших снів України...

Поховано хор. Карпенка в м. Нова-Ушиця на
літєвньому цвинтарі.

37. Поручник Мелестюк Яків.

Повертаючи з Ралучина та переслідуючи ворога
кінна сотня 7 стр. бригади Залізної дивізії 19 вер-
сень 1920 р. перейшла р. Збруч біля м. Скали. Боль-
шовики займали в той час позиції над р. Збручем
біля с. Мидловець і утруднили Здив. переправу на
лівий беріг. 21го версень на світанку наша сотня
пробралася в замілля ворога на цьому відтинкові
і обстріляла його. Большовики почали відходити...

Відважною атакою частину більшовиків сотня
забрала до полону і кинулася до другої частини...

Ганяючись за нею наша сотня разом з ворогом
наближалася до позицій що були зайняті на-
шими пішими частинами... Звідси нае-
доць посилалися ручницькі й кулеметні кулі
і на / ворога і на своїх...

Згодом заговорили й гармати...

Становище важке... Превда подавався назад...

Але й ворог користується цим і таким починає тікати майже з рук 7 сотні...

Щоді підп. Білан кр-сотні, передав порури. Шелестюкові наказ, не дивлячись на страшний вогонь все ж таки з підсвітненою командою перерізати шлях відвороту...

В пекло свого й ворожого вогню й кинувся пор. Шелестюк... Але свій же заряд уложив в цю купу - і пор. Шелестюк був забитий разом з конем...

38. Хорунжий Величко.

Всім відомі всі залізної дивізії з дещкинцями в мовтіні 1919 року.

Близьку перемогу одержала дивізія в районі Тростянець - Бершадь - Сирієвіца.

Але ворог напосідав на інші частини армії У.Н.Р., що оперували в районі Тумльщина - і 3 залізну дивізію кинути в цей район на допомогу.

219

Успішний був наступ на Тумльєви, але трагічно
закінчився наступ Істр. полку на с. Клебань.

Завдяки неправдивим інформациям, що були одер-
жани від частин, які заступала 3 дивізія, Істр.
полк попав в критичне становище. По цих ін-
формациях с. Клебань займав Український кінний
полк - і Істр. полк пішов туди без мір охорони.
Але в селі була ворожа кіннота. Завузаву впер-
тий бій на вулицях...

Хор. Величко з Бучовинського курія Істр. полку
приймав живу участь в цій бою... На нього
напали два ворожі мобіри. Стрілом з
параблиту хор. Величко забив одного, але дружині
видер з рук Величка його зброю...
Завздалася боротьба за ружницю...

Переважаючи ворога фізичною силою, хор.
Величко переміг його: видер назад свій кара-
бін і тут же з застрімив його. Але підвентів
на допомогу ворожий кіннотник... Небоїв в
ружниці у хор. Величка нема відбиваву скільки

своїм рукопаш, але всім ворогам шавлюка
перемогла; славно ~~вмер~~ ~~на~~ 20 жовтня
1919 р. на вулиці с. Клебані одні із найуважливіших
сильців України.

Неблизький походив з с. Вилавре, на Буковині.

39. Козаки Лащук Степан і Заруба Волод.

Критичні менти переживав 22 стр. куринь
З Зап. див. в бою 28 серпня 1920 р. біля сел:
Велеснево, Земдровка і Комарівці.

Завдяки своїм кулеметам, куринь, не
маючи надвіїв, вийшов з-під маленьких ударів
своєних курсантів без втрат біля с. Велеснево.

Але під с. Комарівцями на краю напе
тіла ворожка кіннота, що лісом зайшла
майже в Запілля... Знову кулемет від-
бив атаку кінноти, але ворог вирі-
вав двох козаків і сотні: Лащука Сте-
пана і Зарубу Володимира.

— Здавайтесь! Куди й біжіть!

221

У вігнорів козаків відкрим вогонь...
Ситуація поважна. Сотні курців, не ма-
ючи набоїв, відходять — допомогти не
можуть...

Знають це й Козаки Лащук та Зарудь,
але не здаються і до останнього набою
опираються у ворога...

Потім тихо складають свої голови
під шкідливим озвірілого ворога, як жертву
на вівтарі Ватківщини.

40. Сотник Рудик Дмитро.

(За В. Смиринським-Мурманом).

Сотник Рудик Дмитро народився в с. Чер-
данівці, Муніципальної вол., на Київщині...

Брав участь в акціях поетами Зарудь
отамана Зеленого, який добре дає в знаки
ворогам України.

Після смерті от. Зеленого сот. Рудик

сформував свій запит — "Діти от Зеленого"
і почав партизанську роботу.

Левчин має відділ і перебував у Мри-
нівському районі, але в рідному селі
сот. Рудикові подувати не вдалося...
Але тільки в березні 1920р. зміг
перебувати поблизу Щербанівки.

Не маючи відомостей про дружину
і дітей, і натурально бажаючи
їх побачити, сот. Рудико 12 год. ходив зі
зброєю прийшов до своєї хати, що місти-
лася на краю села... Мав на меті
передіти в оточенню родини до верога,
а потім знову повернутися до Заюну...

Але не так сталося, як здавалося...

Вдень до с. Щербанівка придув відділ
комуністів. Один з місцевих більшови-
ків видав сот. Рудика. Несправно
хата його була оточена, і біля
нього вікна і коло дверей ст

5. хацантв з закатами.

Сотник спав...

Дружина крикнула: „Дмитре, колуна!“
Але біля ліска вже було до дведьма
зривених, що тисали в руках руживизі...

Судик цокнувся... Зроду в себе неку...
Раптом кинув з ворога закату, але
вона не зривалася... В цей мент один
з зривовоєрміїців вистрілів і пора-
нив сот. в руку.

Раптом його вивели з хати, він ки-
нувся мікати... Його жуву ввійшли і
пораги бити крикадами руживизь по
голови і ступі. Луцаць не стогає,
мілшки молує:

— Боже, врятуй Невську-Україну! Кресту
моєму зійми душу і памилуй наших діток!

Його повели далі... Пройшовши крест
моєму порав мікати в поле зрив
зу, але міст в ворожих куль не-

редками шитку життя цього патує
та...

Першої Рихуни кату сотникову зручи
шували, а скаж і майно поділили
міжє собою...

Щиро кебіжника два ді жафадилос
на полі, аж на метін' деє його по
добала вдова Рудикова.

Із того цікою купивсьєс свободу барь
ковщини!

Кінець 1го випуску.

Зміст:

На чашу
Друмеаво
мст
2/17 1928

Борсури 17/11 1929
Вугавинуванто "Червона Камна"
Мбиде Рубна 18.

Из моїх споминок - що закінчує до друку, пересилаю
разом з цими уривки, - "В Кошовій Дру" та "З одні-
міє смерти; - компі - Комі надачуєся до друку в канди-
гарі "Червона Камна" на рік 1930, то промун заминує
у себе та мене про це повідомити; в прохувній разі
промун нашково о зворот.

Дкід Богданки
р. Борсуки
ад Франовсе
на Волуниі

З поважаннем
Дкід Богданки

Р. С. Попорак гроднєскє приймєлєтє книжечкєм
Вашєро Вуданє
Д. Богданки